

GEZİ EYLEMLERİNİN TÜRK YAZILI BASININDA TEMSİLİ**S. Gözde DEDEOĞLU**

Nişantaşı Üniversitesi

İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

İstanbul

ÖZET

Kitle iletişim araçları içerisinde yer alan yazılı basın, bir yandan yaşanan gerçekliği topluma aktarırken öte yandan bu gerçekliği etkileme ve oluşturma sürecinde önemli bir pay sahibi olmuştur. Bu gerçekliğin bir parçası olarak zaman zaman tezahür eden toplumsal hareketler, dünya tarihinin biçimlenmesinde etkili olmuş olan olgulardır. 2013 yılında İstanbul'da Gezi Parkı'nda ağaçların korunmasına yönelik olarak başlayan direniş eylemi, polisin sert müdahalesi sonrasında, yurt sathında halkın her kesiminden destek alarak, iktidarın söylem ve uygulamalarına karşı itirazın ve memnuniyetsizliğin ifade edildiği kitlesel nitelikte bir harekete dönüşmüştür. Bu çalışmada, direnişin büyüdüğü ve nitelik değiştirdiği 31 Mayıs 2013 tarihinin ertesi günü, hareketin Türk yazılı basınında nasıl temsil edildiği, Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle incelenmektedir. Çalışma sonunda, Türk yazılı basınına temsil ettiği düşünülen gazetelerin, olguyu farklılıklar içeren biçimde ele aldığı görülmüştür. Olaylar aktarılsa da, toplumsal hareketin iktidara karşı kitlesel itirazı "yeterince" aktarılmamıştır.

Anahtar sözcükler: Toplumsal hareketler, yazılı basında temsil, Gezi, eleştirel söylem çözümlemesi.

The Representation of the Gezi Movement in the Turkish Press**ABSTRACT**

Print press which is one of the tools of mass communication, has had a role in affecting and building actual reality while transmitting it to the society. Social movements which emerge occasionally as parts of this fact have effected the formation of the world history. In 2013, the resistance to protect the trees at Gezi Park in İstanbul, turned into a social movement which gained massive support nationwide after the brutal intervention of the police forces. Protests expressed the opposition and discontent of the public to the discourse and policies of the current government. In this study, the Turkish print press of the day after the 31st May 2013, the day the resistance broadened and changed direction, is analyzed using Teun van A. Dijk's method of critical discourse analysis.

The study presents that Turkish print press represented the social movement in different perspectives. In spite of the events were published, public protest against government as a big social movement was not stated "sufficiently".

Keywords: Social movements, representation in print press, Gezi, critical discourse analysis.

Giriş

Toplumsal gerçekliğe ilişkin halkı bilgilendiren yazılı basın, haber değeri taşıyan olguları aktarma biçimiyle (ya da aktarmayarak) kamusal bilinç ve kamusal söylemi,

dolayısıyla oluşan yeni gerçekliğin niteliğini etkilemektedir. Bu durumun ürettiği sonuç gerek kurumsal, gerek bireysel anlamda gazetelerin ve gazetecilerin sorumluluklarını arttırmaktadır. Yazılı basının meslek etiğine uygun olarak başlıca işlevi haberleri doğru içerikte ve toplumun iyiliğini gözeterek biçimde vermektir.

Toplumsal hareketler; toplumun siyasi / ekonomik / sosyal / kültürel koşullarını yansıtan, toplumun iyiliği ve devamlılığı için anlaşılması önemli olan olgulardır. Bu bağlamda yazılı basının da sorumluluğu bulunmaktadır. Bu yaklaşımla çalışmada 2013 yılında Gezi Parkı'yla simgeleşen toplumsal hareketin Türk yazılı basınında nasıl temsil edildiği incelenmiş, söz konusu haberler Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Gezi Parkı'ndaki ağaçların korunmasına yönelik 27 Mayıs 2013 tarihinde başlayan karşı duruş, polisin biber gazına maruz kalmasının ardından, 31 Mayıs 2013 tarihinde sabaha karşı Park'ta direnişi sürdüren protestoculara polisin müdahale etmesiyle, orantısız güç kullanılan müdahaleye duyulan tepkiyle çoğalarak kitlesellik kazanmıştır. Önce İstanbul'da, ardından yurt sathında, geniş katılımlı protestolar başlamıştır. Protestolar başlangıçta sadece Park'ı korumaya yönelik bir eylem iken, barışçıl amaçlarla şiddete başvurmada Park'ta kalan kişilere, polisin zarar verici nitelikte müdahale etmesi sonunda yayılmış ve kitlesellik kazanmıştır. Park direnişinin, o güne kadar hiçbir eyleme katılmamış olanlar dahil her yaşta, kadın-erkek, tüm yurttan kitlesel nitelikte insanın karşı çıktığı, protestolara katıldığı; yanısıra bu eylemlerin iktidarın o güne dek sürdürdüğü demokratik olmayan, baskıcı uygulamalarına karşı toplu bir itiraz, toplumsal bir hareket niteliği kazandığı gözlenmektedir. 31 Mayıs 2013, "savaş" gibi benzetmesiyle tanımlanan, çok sayıda canlının yaşamsal tehlikeye yüzyüze geldiği, zarar gördüğü bir gün olmuştur. Hareketin kitlesel ve olağanüstü nitelikte bir tezahürü de, Taksim'e gitmeyi hedefleyen halkın Boğaziçi Köprüsü'nü yürüyerek geçmesi olmuştur. İstanbul'un Asya yakasından yola çıkan halk 31 Mayıs'ı 1 Haziran'a bağlayan gecenin sabaha devrildiği saatlerde, Boğaziçi Köprüsü'nden yürüyerek Avrupa yakasına geçmiştir. Protesto eylemleri Haziran ayında ve sıklığı azalarak yaz boyunca tüm yurttan devam etmiştir.

Gezi Parkı'yla simgeleşen eylemlerin kitlesel nitelik kazandığı ve çok sayıda canlının şiddete ve hayati tehlikeye maruz kaldığı 31 Mayıs 2013 tarihindeki olaylar, 1 Haziran 2013 tarihli Türk yazılı basınında benzerlikler ve farklılıklar içeren bir yelpazede topluma aktarılmıştır. Çalışmada, ulusal basını temsil ettiği düşünülen 12 gazetede, 31 Mayıs 2013 tarihli halk hareketinin hangi biçim ve içerikte temsil edildiği incelenmektedir.

Toplumsal Hareketler

Tarihsel süreçte insanların haklarını elde etmesi, “insanca” olarak nitelenen yaşam düzeyinin koşullarına erişmesi, bu bağlamda kadınların doğal insan haklarına sahip olması; emekçilerin çalışma saatleri, çalışma ortamı, ücretleri; yanısıra doğanın-çevrenin korunması gibi çok sayıda gereksinim, hak ve talep genellikle toplumsal ifadeyle mümkün olabilmiştir. Ancak, demokrasinin gelişmediği zaman ve/ya toplumlarda, olağan ifade biçimlerinin sorunlu olduğu gözlenmektedir. Demokrasi kültürünün gelişmediği, demokratik ifade ve katılım mekanizmasının açık ve işler olmadığı, demokratik toplum yapısının önemli bir unsuru olan “katılım” niteliğinin olağan mekanizmalar içerisinde gerçekleşemediği dönemlerde, demokratik hakların kazanımı genellikle uzun soluklu savaşımın sonunda mümkün olabilmiştir. Demokrasi kültürünün oluşması ve demokratik toplum yapısının kurulması önemli ölçüde bu mücadele sonucunda ortaya çıkabilmiştir. Bununla birlikte, toplumsal hareketler dünya coğrafyasının değişik bölgelerinde farklı koşul ve niteliklerle varlık göstermiştir. Bütün toplumsal hareketlerin insani-demokratik hak talebi amacıyla yapıldığını söylemek mümkün değildir. Eyleme katılanların amaç ve nitelikleri, eylemin bağlamı olan sosyal, ekonomik, kültürel koşullar ve arka plan, bunlarla ilgili olarak eylemin gerçekleşme biçimi; tarih boyunca ve farklı toplumlarda farklılıklar göstermiştir/göstermektedir.

Toplumsal hareketlerin tarih boyunca önemi çok olsa da, yazılı tarihe geçmesi ve sosyal bilimler içerisinde çok boyutlu olarak ele alınması gecikmiştir. Toplumsal hareketler genellikle “doğal afetler”e benzetilmiş, “Bu olağanüstü afetleri yaratanlar da ancak gerçek kimlikleriyle değil, ‘ayaktakımı’, ‘sürü’, ‘kitle’ gibi küçültücü veya anonimleştirici terimlerle anılmışlardır.” (Çetinkaya, 2008, s. 16). Çetinkaya, modern sosyal bilimlerin gelişmeye başladığı 19. yüzyıldan itibaren toplumsal hareketlere ilişkin daha sistematik analizlerin ortaya çıkmaya başladığını aktarmakta; toplumsal hareketlerle ilgili “ilk sistematik fikriyat” olarak tanımlanan yaklaşımı “kalabalıklar” yaklaşımı veya kuramı, “en tipik temsilcisi”ni de Gustave Le Bon olarak açıklamaktadır (2008, s. 17-18). Bu yıllarda toplumsal hareketler daha çok, kalabalıkların kargaşa yaratan, kontrolsüz davranışları gibi görülmektedir. İlerleyen zaman içerisinde, sosyal bilimlerdeki gelişmelere paralel olarak toplumsal hareketlere yönelik çalışmaların artmasıyla birlikte farklı değerlendirmelerle karşılaşmaya başlanmıştır. Seçkinlerin, yöneticilerin temsilcisi olarak görülen Le Bon için toplumsal hareketler daha çok bir irrasyonellik durumu; 2. Dünya Savaşı’ndan sonra kökleşmeye başlayan Kitle Toplumu Kuramı’na göre “...kitle eylemleri, başkaldırı ve toplumsal hareketler, modernleşmenin faydalarının henüz tatmin edilmemiş kitlelere ulaşmasıyla son bulacak gelişmeler”, rasyonalist ekole göre ise, bireylerin rasyonel eylemlerinin bir tezahürüdür (Çetinkaya, 2008,

s. 18, 20-21). 20. yüzyılda, çocuklar, kadınlar, işçiler, köylüler hakkında yapılan çalışmaların arttığı ve toplumsal hareketlerle daha fazla sosyal bilimcinin ilgilendiği görülmektedir. Dünya tarihini etkileyen önemli bir olgu olarak toplumsal hareketlerin incelenmesi; kendisini oluşturan ve etki eden unsurların irdelenmesini gerektirdiği göz önüne alındığında, psikolojiden ekonomiye, sosyolojiden iletişim bilimlerine çok sayıda disiplini ilgilendiren bir konu olarak giderek daha fazla sayıda sosyal bilimcinin çalışma alanı olmuştur.

Toplumsal hareket kuramları toplumsal hareketlerin nedenlerini, nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışmıştır. Farklı kuramlar, hareketleri doğuran nedenlere ve hareketlerin niteliklerine yönelik birbirine bazen yaklaşan, bazen uzaklaşan farklı değerlendirmeler yapmışlardır. 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan “kolektif eylem” kuramcıları ile 2. Dünya Savaşı sonrası görülen “kırılım” kuramcılarının eylemlere ilişkin açıklamaları sanayileşme, modernleşme gibi büyük süreçlere dayandırılarak ve dolayısıyla bu süreçlerin toplumun bazı kesimlerine getirdiği yoksunluklar, düş kırıklıkları gibi nedenlere bağlanırken, protesto eylemlerine katılmak için bu koşulların yeterli olmadığı gözlemleri alternatif yaklaşımların gelişmesine neden olmuştur (Atak, 2013, s. 49). Bunlar arasında bir kısmı, var olan kaynakların harekete geçirilebilirliği üzerinde dururken, diğer bir kısım, siyasi fırsatların hareketleri kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı etkilerini ön plana çıkarmış; bir başka yaklaşım, eylemlere katılan kişilerin daha önceki eylemliliklerine ve eylemci çevrelerle bağlantılarına bakılması gerektiğini söylerken, toplumsal inşa kuramcıları daha çok kültürel unsurlar üzerinde durmuştur (Atak, 2013, s. 49). 1960’lardan itibaren etkili olan okullardan birincisi Kaynak Mobilizasyonu Teorisi’nin öncülerine göre “toplumsal hareketin merkezindeki olgu bunların kurmuş olduğu örgütlülüklerdi”, toplumda her zaman hazır olan tepkileri harekete geçirecek parasal ve diğer kaynaklar zaruriydi. Birçok yerde Kaynak Mobilizasyonu Teorisi’yle birlikte ele alınan Politik Olanaklar (veya Süreçler) Kuramı’ndaki en yaygın yaklaşım ise toplumsal hareketler ve devletler arası ilişkilere yoğunlaşmıştır. Bunların dışında, söz konusu okullardan bir diğeri “Avrupa’da etkili olmuş olan Yeni Toplumsal Hareketler yaklaşımıdır.” (Çetinkaya, 2008, s. 23-25).

Dirlik’e göre; “Günümüz, gerçekte de toplumsal hareketlerin yeni bir şekilde ele alınmasını haklı çıkarırken, yenilik iddialarının, sadece entelektüel gerekçelerle değil siyasi nedenler dolayısıyla da tarihsel bir perspektifte ele alınması önem taşımaktadır.” (2008, s. 66). Adında “yeni” ibaresi bulunsa da bu hareketler, iki yüzyıllık bir geçmişe sahip bir sürecin devamlılığında ve var olan ekonomik, teknolojik, sosyal, kültürel ve dolayısıyla bunlarla ilişkili siyasal koşulların bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, eylemlerin gerçekleşme biçiminde ya da eyleme katılan kişilerin niteliklerindeki farklılıklar “yeni” olarak

tanımlanabilir. Biçim hakkında tartışmalara rastlansa da genelde katı hiyerarşik örgüt yapılarının olmaması, farklı kişilikler taşıyan eylemcilerin ortak bir amaç etrafında biraraya gelebilmesi, 1980'lerden sonra önemsizleştiği görülen paylaşımcılığın ve dayanışmanın yeniden yükselişe geçmesi, çok renklilik-coşku hali, teknoloji kullanımı, uluslararası nitelik gibi özellikler bunlar arasında başlıcaları olarak görünmektedir. Farklı niteliklere sahip kişi ve gruplar arasında görülen uluslararası işbirlikleri bir yandan genellikle yeni küreselleşmeye karşı paylaşılan eleştirilerden kaynaklanırken, ileri teknolojinin sağladığı olanaklar da iletişim ve organizasyonların gerçekleşmesindeki önemli etkenler arasında yer almaktadır. Farklı bileşenleri temsil eden farklı hareketlerin aralarında gevşek ittifaklar kurma becerileri olduğunu söyleyen Dirlik, örneğin, DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) karşıtı gösterileri; emek hareketi, toplumsal cinsiyet hareketi, köylü hareketi, yerli halk hareketi, anarşist hareket ve sayısız farklı hareketi geçici bir amacın etrafında biraraya getiren "hareketlerin hareketi" olarak nitelemektedir (2008, s. 69-70).

Dünyanın ortak sorunlarına ortak çözüm arayışlarının 20. yüzyılın sonları - 21. yüzyılın başlarında arttığı görülmektedir. Yeni-liberal ekonomik ve sosyal düzenin insana ve dünya kaynaklarına yaklaşımı-politika ve uygulamaları, çok sayıda insanın insani yaşam koşullarından yoksun olması ya da acı-baskı-şiddet görmesi, yanısıra, şiddet gören hayvanlar, yağmalanan doğa-yeşil doku-su kaynakları gibi çok sayıda hayati sorun beraberinde uluslararası işbirliklerini de çoğaltmıştır.

Dirlik, toplumsal hareketlerin tek tek bir mazisi olduğunu, ama bu toplumsal hareketlerin küresel olarak biraraya gelişleri konusunda bir maziden çok bir soyağacından bahsetmenin uygun olacağını söylemekte, toplumsal hareketler uzun süredir varolsa da, çağdaş olanların 1960'larda doğan vizyonlara çok şey borçlu olduğunu, yakından incelendiğinde çoğu hareketin üzerinde 1960'ların damgasını taşıdığı görüldüğünü açıklamaktadır (2008, s. 72-73) .

Yeni toplumsal hareketler, sınıf temelli olmadıkları, eğlence havasında gerçekleşirken asıl sorunlara gereğince odaklanmadıkları ve hatta, sorunların nedeni olan sistemin içinde kalarak bu yapının kendini yeniden üretmesine olanak tanıdığı savlarıyla eleştirilmektedirler de. Çoban, yeni kuramsal yaklaşımlar ortaya çıkıp küresel ölçekte muhalif düşünüşün üzerinde etkili olurken, "muhalif olarak sunulan bazı kuramların sistemin yeniden üretilmesine hizmet etmekten ya da muhalif hareketin gerçek yönünü bulmasını engellemekten başka bir işe yaramadığı kuşkularını da" beraberinde getirdiğini söylemektedir (2008, s. 22).

Sosyal bilim çalışmalarında bütüncül bakış açısından uzak değerlendirmelere çokça rastlanıldığını söylemek mümkündür. Toplumsal hareketlere yönelik yaklaşım ve değerlendirmeler arasında da bu durumun geçerli olduğu söylenebilir. Kültürel çalışmaların çoğalmasında beraberinde ekonomi-politik unsurların daha az önemsenmesini getirmiştir. Oysa bu alanları birbirleriyle ilişkisizmiş gibi ayırarak, birine diğerinden daha fazla önem atfederek irdeleyebilmek ve çözümler geliştirebilmek mümkün görünmemektedir. Kadınların insan haklarıyla ilgili yaşadığı sorunlar önemli ölçüde bir zihniyet meselesi olsa da, çözümün, ekonomik alanda gelişme sağlanması, yasal alanda yeterli düzenlemelerin yapılması ve eğitimdeki sorunsalların çözülmesiyle yakinen ilişkili olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde, yeni toplumsal hareketler içinde ağırlığı olan çevreci girişimler - doğayı koruyan yaklaşımlar da, kâr ve rekabet merkezli yayılcı tüketim ekonomisinde köklü değişimler gerçekleşmeden kalıcı çözümler geliştirme konusunda yetersiz kalmaya aday görünmektedirler. Barışı amaçlayan eylemler, kimlikler arasında farklılık görmediklerini söylemektedir, ancak postmodern dönemde durmaksızın vurgulanan alt kimlikler birçok yerde süregelen, insanların-toplumların hayatlarını altüst eden, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen çatışma, şiddet ve savaşların başlıca nedeni gibidir aynı zamanda. Uluslararası kardeşlik, dayanışma ve bu doğrultudaki eylemler iyi niyetli, sevindirici ve fayda sağlayıcı girişimler olsa da, silahlar üretildiği ve satıldığı müddetçe bu acıların biteceğini beklemek, pek gerçekçi görünmemektedir.

Yeni toplumsal hareketlere yönelik irdelemesinde, Çoban'a göre, bu düşüncelerin yenilik iddiasıyla bütün eski düşünüş ve kavramların geçersizliğini ilan etmesi, "yeni" kavram ve düşünceler üreterek gerçekliği yeniden tanımlama ve dönüştürme çabaları bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde küresel iktidarın hesabına işleyen bir süreci başlatmaktadır (2008, s. 22).

Yirmibirinci yüzyılın ilk döneminde dünya coğrafyasına ilişkin bir göz atışta, toplumsal hareketlerin farklı nitelikler gösterdiğini ileri sürmek mümkündür. Kültürel ve ekonomi-politik tarihi, etkilendiği unsurlar, amaçları, toplumsal hareketi oluşturan grubun görünen genel niteliği-kimliği ve bu grubu oluşturan tekil bireylerin nitelikleri, ortaya koydukları eylemler, direniş biçimleri,.. ortaklıklar içerdiği gibi, azdan çoğa geniş bir yelpazede farklılıklar da içermektedir. Bütün bunların arasında, içinde bulunulan çağın ileri iletişim teknolojileri sayesinde çok sayıda – kitlesel nitelikte insanın çokçabuk haberdar ve organize olabilmeleri yeni toplumsal hareketlerin paylaştığı başlıca ortak nitelik olarak görünmektedir.

Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Yöntemi

Araştırma, 1 Haziran 2013 tarihli Aydınlık, Cumhuriyet, Güneş, HaberTürk, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Sözcü, Star, Yeni Şafak, Yurt ve Zaman gazetelerini kapsamaktadır. Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle 1. sayfada verilen 1 haber ve haberin iç sayfada yer alan devamı incelenmiştir.

Çalışmada, Türk yazılı basınını temsil ettiği düşünülen geniş yelpazede gazeteyi içeren bir inceleme yapılmıştır. Seçilen gazeteler; mülkiyet yapıları, ideolojik nitelikleri, mevcut siyasal iktidara yakınlıkları itibarıyla farklılıklar içermektedir. Güneş, Habertürk, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Sözcü ana akım medya içerisinde yer almakta; Aydınlık, Cumhuriyet, Sözcü ve Yurt gazeteleri mevcut siyasal iktidara muhalif; Sabah, Star, Yeni Şafak ve Zaman (1 Haziran 2013 tarihi itibarıyla) ise siyasal iktidarın yanında veya destekler nitelik taşımaktadırlar.

Çalışmanın inceleme yöntemi olarak Teun A. van Dijk'in yaklaşımı doğrultusunda "eleştirel söylem çözümlemesi" seçilmiştir.

Geçmiş 1960'ların sonu, 1970'lerin başlarına uzanan eleştirel söylem çözümlemesi, konuşma veya yazılı söylemin çeşitli yapılarına ilişkin açık bir kuram ortaya koymayı amaçlayan, konusu insan ve toplum olan çok sayıda disipline uzanan disiplinlerarası bir çalışmadır (van Dijk, 1988a, s. 17, 22). Zaman içerisinde kendi başına bağımsız bir disiplin niteliği kazansa da, Teun A. Van Dijk, Norman Fairclough ve Ruth Wodak gibi kuramcılarla disiplinlerarası veya çok disiplinli bir yaklaşım olarak belirginlik kazanmıştır (Evre, 2009, s. 134-135). Bu isimlerin yanında Bell, Graham ve Pecheux gibi pek çok sosyal bilimcinin çalışması anılmakla birlikte, van Dijk'in modeli "haber yapısını ve daha önemlisi haberin ideolojik sunumunu ortaya çıkarma bakımından" öne çıkmaktadır (Özer, 2011, s. 82).

Teun A. van Dijk, basında ve TV'de yer alan haberlerin, söylemin özel bir türünü oluşturduğunu belirtmektedir (1988b, s. 1). Bireylerin bilgi edinmesi ve kanaatlerinin oluşmasında basın ve televizyonlardaki haber söyleminin etkililiğini vurgulayan van Dijk, bu nedenle, haberlere yönelik yakın bir incelemenin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel iktidarın uygulanımı ve bu uygulanımı destekleyen ideolojileri anlamada hayati bir önemi olduğunu söylemektedir (van Dijk, 2005, s. 353). Kamusal söylemin bir biçimi olarak ele aldığı basındaki haberleri disiplinlerarası bir yaklaşımla ve yapısal olarak irdeleyen van Dijk, haberi incelerken, haber üretim süreci ve haberin okur tarafından anlaşılmasına da, yanısıra, salt haber metnine değil, bu metnin üretildiği ve sunulduğu bağlama da önem vermektedir. van Dijk'in sözleriyle; "Metinsel unsur haber söyleminin çeşitli yapılarını farklı seviyelerde sistematik olarak çözümlemektedir. Bağlamsal unsur, bu metinsel yapıların bilişsel ve

toplumsal faktörlerini, koşullarını, sınırlamalarını veya sonuçlarını ve dolaylı olarak da, içine gömülü olduğu ekonomik, kültürel ve tarihi nitelikleri çözümlemektedir.” (1988a, s. 176). Bu yaklaşımda, söylem, ideolojinin ifadesi niteliği taşımakta, haber bir söylem türü olduğundan haber metninin incelenmesi açık ya da dolaylı olarak ifade edilen ideolojileri ortaya çıkarmaktadır.

van Dijk haber metinlerini makro ve mikro olarak iki düzeyde incelemektedir. Hiyerarşik bir yapı niteliğinde değerlendirilen söylem, global düzey olarak adlandırılan makrodüzeyde ve yerel düzey olarak adlandırılan mikrodüzeyde irdelenmektedir. Makro düzeyde; temalar ve haberin şeması; mikro düzeyde sözcükler, cümle yapıları, cümlelerin arasındaki ilişkiler incelemektedir. Makro ve mikro düzeyler de kendi aralarında ilişkilidir. van Dijk, anlamlar ve eylemler nasıl sistematik olarak ilişkilirse, mikrodüzeyler ve makrodüzeylerin de öyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Biçem ise, değişik düzeyleri kesen farklı bir boyut olarak açıklanmaktadır. Kullanılan sözcüklerin seçimi biçemle ilgili bir unsurdur. Telaffuz farklılaştırılarak fonolejik bir biçem oluşturulabilmekte, aynı anlam farklı sözdizimsel yapılarla ifade edilebilmektedir. Biçem, bağlamın rolünün başlıca göstergesi olarak nitelendirilmektedir (van Dijk, 1988a, s. 27).

Makro düzeyde temaların incelenmesinde haber başlıkları ve haber girişi incelenmektedir. Konular haber başlıklarında ve girişinde işaret edilmekte, haber metninin özeti olarak işlev görmekte, yanısıra okuyucuya metnin tercih edilen anlamını göstermektedirler. Haber içinde işaret edilen konular, gazete veya gazetecinin görüşü açısından makroyapısal olarak nitelenmektedir (van Dijk, 1988a, s. 35, 40, 41). Koşul/neden veya sonuç ilişkisinin tematik yapıyı organize eden önemli bir nitelik olduğu görülmektedir. Haberde hiyerarşik bir yapı izlenmektedir. Üst düzey belirlenimler, daha önemli görülenler önce verilmekte, bunu ayrıntılar takip etmektedir (van Dijk, 1988a, s. 44).

Makro düzeyde ikinci çözümleme haberin şemasına yönelik gerçekleştirilmektedir. Bu global düzeyde anlamsal temsiller, cümlelerin sözdizimsel yapıları içine yerleştirilmiştir. Haber şemasında; arka plan, sözlü tepkiler, bağlam, sonuçlar, beklenti ve değerlendirmeler gibi unsurlar yer almaktadır (van Dijk, 1988a, s. 49, 55).

Haber söyleminin mikro yapısında ise metni oluşturan cümle yapısı (aktif/pasif olması), kullanılan sözcükler, cümleler arasındaki ilişkiler gibi unsurlar incelenmektedir. Bu çözümleme, metinde doğrudan ifade edilen anlamların yanısıra kapalı, ima edilen anlamları ve böylece haber söyleminde yer alan ideolojileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bazı ideolojik imalar haber aktörleri hakkında çok sayıda şeyin söylenmesi veya ilgisiz bir ayrıntının verilmesiyle ortaya çıkmaktadır (van Dijk, 2007, 169-170). Olumlu veya olumsuz

eylemlerde haber aktörlerinin açıkça belirtilmesi veya öznenin saklı kalması, haber aktörlerinin hangi niteliklerle adlandırıldıkları ideolojik çözümlenmeye örnek olarak verilmektedir. Kullanılan sözcükler ve anlamsal nitelikler haberi yapanın bakış açısına ve ideolojisine dayanan değerlendirmeler içerebilmektedir (van Dijk, 1988a, s. 71).

Haber metnlerinin bütün düzeylerinde bulunan bir diğer nitelik haber söyleminin retoriğidir. Retorik nitelikler haber metninin inandırıcılığını arttırmayı amaçlamaktadır. Haber kaynaklarının güvenilirliği, haberin anındalığı, sayısal nitelikler başlıca retorik unsurlar arasındadır. Bu amaçla, haber söyleminde “katılımcıların sayısı, yaşları, olayların tarihi ve zamanı, yer tanımlamaları, araç ve donatımın (ağırlık, boyut) sayısal tanımlamaları, vb.” birçok türde sayısal gösterge yer almaktadır (van Dijk, 1988a, 86-87).

Teun A. van Dijk haber çözümlenmelerinden örnekler:

(The International Herald Tribune, of July 12, 1984)

UN HEAD IN MOSCOW FOR AFGHAN TALKS

Moscow (Combined Dispatches)—Javier Perez de Cuellar, secretary-general of the United Nations, arrived in Moscow on Wednesday with Diego Cordovez, a UN special representative on Afghanistan, for talks with Soviet officials on prospects for ending the Afghan conflict. The two men were met at the airport by Foreign Minister Andrei A. Gromvko. They will be in Moscow until Friday. Babrak Karmal, president of Afghanistan, flew to Moscow Monday evening. Mr. Perez de Cuellar had indicated that he also might discuss the issue of the dissident Soviet physicist Andrei D. Sakharov, who is in exile in the city of Gorki. (Reuters, AP)

(van Dijk, 1988a, s. 35)

(The International Herald Tribune, 12 Temmuz 1984)

BM YÖNETİCİSİ AFGANİSTAN KONUŞMALARI İÇİN MOSKOVA'DA

Moskova – Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Javier Perez de Cuellar, BM Afganistan özel temsilcisi Diego Cordovez'le birlikte Afgan sorununu sona erdirmeye amacıyla Sovyet yetkilileriyle görüşmek üzere, Çarşamba günü Moskova'ya gitti. Kendilerini havaalanında Dışişleri Bakanı Andrei A. Gromvko karşıladı. Cuellar ve Cordovez Cuma gününe kadar Moskova'da kalacaklar. Afganistan cumhurbaşkanı Babrak Karmal Pazartesi akşamı Moskova'ya uçtu.

Bay Perez de Cuellar ayrıca, Gorki şehrinde sürgünde olan Sovyet muhalif fizikçi Andrei D. Sakharov meselesini de görüşebileceklerini belirtti. (Reuters, AP)

(van Dijk, 1988a, s. 35)

Örnekte görüldüğü gibi konu, başlıkta özetlenmiştir. Haber metninin ana konusu ve diğer konular, başlıklar ve girişte özetlenmesinin yanında, bazen tek bir başlık konuyu ifade

edebilmektedir. Başlık ve giriş aynı zamanda, metnin tercih edilen anlamını göstermektedir. Konu başlık tarafından verildikten sonra, önem derecesi üst düzeyden başlayarak, alt düzeye doğru ayrıntılar verilmekte, şema, hiyerarşik olarak sıralı kategorileri içermektedir. (van Dijk, 1988a, s. 35-36, 40, 44, 49)

Başka bir çözümleme örneğinde ise söz dizimi ve sözcük seçimi özellikleri gösterilmektedir:

(Herald Tribune, July 21-22, 1984):Representative Geraldine A. Ferraro has proclaimed her nomination as the Democratic vice presidential candidate to be a historic step toward the defeat of President Ronald Reagan in November and toward greater opportunity for all Americans. (. . .) Ms. Ferraro, 48, the daughter of an Italian immigrant, accused the Reagan administration of undermining the traditional promise to American children that "if you work hard and play by the rules, you can earn your share of America's blessings." (taken from the Los Angeles Times service)

(Herald Tribune, 21-22 Temmuz 1984):Temsilci Geraldine A. Ferraro, Demokratik başkan yardımcılığı adaylığının, bütün Amerikalılar için büyük bir fırsat oluşturmaya doğru, Başkan Ronald Reagan'ın Kasım'daki yenilgisi için tarihi bir adım olduğunu beyan etti. (...) 48 yaşında ve İtalyan bir göçmenin kızı olan Bayan Ferraro, Reagan yönetimini, Amerikan çocuklarına verilen "eğer çok çalışırsan ve kurallarına göre oynarsan Amerikan nimetlerinden payına düşeni kazanırsın" şeklindeki geleneksel vaadin altını oymakla suçladı. (Los Angeles Times servisten alınmıştır.) (van Dijk, 1988a, s. 78)

van Dijk, bu metinde anlam türetimi yapılabilecek sözcükler yanında üstü örtülü cümlecikler olduğunu belirtmektedir. Metinde adı geçen kişinin adaylığının hangi etkileri doğuracağına açıklanması, bu kişinin aday olduğunu göstermektedir. "Yenilgi" sözcüğü varsayımsal bir inşada; ("Reagan'ın Kasım'daki yenilgisine doğru") kullanılmıştır. Haber aktörünün mevcut eylemlerini belirtmeden önce, yaş ve etnik kökeninin açıklanması bir diğer dikkati çeken husustur.

Retorik için yapılan bir çözümleme örneği, 23 Temmuz 1984 tarihli Daily Telegraph gazetesinden alınmıştır. Polonya'daki af sonucu serbest bırakılan siyasi mahkumları konu edinen haberde, 660 siyasi mahkumun serbest bırakıldığı öncelikli olarak açıklanmış, serbest bırakılan 35000 diğer mahkum haberin sonunda verilmiştir. van Dijk, sayıların verilmesini retorik örnek olarak açıklarken, siyasi mahkumların serbest bırakılmasına yönelik önceliğin, çoğunluk Batı medyasının Doğu Avrupa ve özellikle Polonya'daki duruma ilişkin genel eğilimini temsil ettiğini belirtmektedir. (van Dijk, 1988a, s. 91)

Haber İncelemeleri

Makalenin bu kısmında 1 Haziran 2013 tarihinde Gezi Parkı olayları ile ilgili bu araştırmanın örneklemini oluşturan 12 gazetenin ilk sayfasında yayınlanan haberlerin incelemesi ele alınacaktır.

Aydınlık

Makro yapı. Birinci sayfada manşetten verilen haberin başlığı, büyük harflerle yazılmış; “TAKSİM İNTİFADASI”dır. Başlığın sağ alt köşesinde küçük harflerle, intifada sözcüğüne ilişkin “Silkinme, başkaldırı, Filistinliler’in İsrail işgaline karşı başlattıkları direnişin adı” açıklaması yer almaktadır. Spot görünümündeki geniş alt başlıkta ise; “Gezi Parkı’nın yıkım kararına karşı sürdürülen eylemlerin 4. gününde Taksim, AKP istibadına ve talanına başkaldırının adı oldu” yazmaktadır.

Alt başlığın altındaki iki spottan soldaki; “Polisin Gezi Parkı’nda nöbet tutan eylemcileri şafak vakti biber gazına boğmasıyla başlayan gün, halkın en acımasız saldırılar karşısında dahi dağılmayıp her seferinde daha kalabalık toplanmasıyla sürdü. Halkın öfkesi ve ‘Hükümet istifa’ sloganı dinmek bilmedi. Onlarca ilde de Taksim’e destek eylemleri düzenlendi.” Sağdaki;

Gezi Parkı’nın yıkımı kararı ile ateşlenen eylemler ve nöbetler dizisi, halkın Hükümetin on bir yıllık gericiliğine, baskısına ve talanına karşı çığ gibi büyüyen bir isyana dönüştü. Hükümetin halktan duyduğu korkuyla tazyikli suya, sınırsız biber gazına sarılması, Taksim ve çevresini savaş alanına çevirmesi de kar etmedi. (Aydınlık, 1 Haziran 2013, s.1)

şeklindedir.

8 ve 9. sayfada devam eden haberin iç sayfa başlığında da büyük harflerle “TAKSİM İNTİFADASI” nitelemesi kullanılmıştır. Alt başlık biçimindeki cümlelerde “Taksim Gezi Parkı’ndaki eylemin 4. gününde eylem AKP’ye karşı isyana dönüştü. Sert müdahaleye rağmen daha da kalabalıklaşan yurttaşlar meydandan ayrılmadı. Her kesimden yurttaş saatlerce Hükümet istifa diye haykırdı” yazmaktadır. Başlığın altında yer alan büyük fotoğrafın kenar kısımlarında ve kullanılan diğer fotoğrafların altlarında kısa haberler ya da açıklamalar görülmektedir.

Haberin girişi; “AKP’nin Gezi Parkı’nı yıkım kararına karşı 4 gün önce başlayan gösteriler isyana dönüştü. Polis, sabaha karşı biber gazına boğarak protestocuları dağıtmaya çalıştı. Polisin gün boyu insafsızca sürdürdüğü saldırı halkı dağıtmaya yetmediği gibi katılımı katlayarak arttırdı.” şeklinde gerçekleşmiştir.

Gazetenin aktardığı ana olay halkın silkinmesi, başkaldırısı'dır. Başlıkla birlikte alt başlık, spotlar ve haber girişi incelendiğinde haberin özeti ve ele alınan temalar; Gezi Parkı'nı korumak isteyen kişilerin nöbet tutması; korumacılara yönelik polisin şafak vakti baskını ve kullandığı şiddet; buna tepki gösteren halkın karşı çıkışı; tepkinin hükümetin iktidar döneminde uyguladığı baskılara karşı isyana dönüşmesi ve hükümeti istifaya çağıran halkın kullanılan yoğun şiddete karşı yılmayarak dağılmaması gibi konular etrafında şekillenmektedir.

Şematik yapı, bu ana olay ve söz konusu arka plan, bağlam ve tepkilerle oluşmaktadır. Bu kapsamda; yetkili kişilerin, demokratik kitle örgütleri ya da siyasi parti temsilcilerinin farklı içeriklerdeki değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Mikro yapı. Başlangıçtaki eylem için “gösteri”, “protesto”, sonrasındaki eylemler için “isyan” sözcükleri kullanılması yapılan eylemlerin Parkı koruma amaçlı başladığı, ancak sonrasında uygulanan şiddet nedeniyle başkaldırıya dönüştüğünü açıklamaktadır. Polis “saldırı”sı, “insafsızca” nitelenmektedir. “Hükümetin halktan duyduğu korkuyla tazyikli suya, sınırsız biber gazına sarılması, Taksim ve çevresini savaş alanına çevirmesi de kâr etmedi.” cümlesinde etken cümle yapısı kullanılmış, olumsuz eylemin öznesi “hükümet” olarak belirtilirken ortaya çıkan durum için “savaş alanı” nitelemesi yapılmıştır. Ancak, polisin “sert müdahalesi”ne rağmen “yurttaşların direnci”nin kırılmadığı, aksine kalabalığın arttığı açıklanmaktadır. İç sayfada devam eden haberin ikinci bölümünde ana olayın arka planı anlatılırken de “direnme” sözcüğü kullanılmıştır. (“*Taksim'deki Gezi Parkı'nın yıkımına karşı direnen yurttaşlara polis saldırısı sabah saatlerinde başladı.*”) Eyleme katılan kişilerin geniş kesimi temsil ettiği anlamında “genci yaşlısı” sözcüklerinin yanısıra, 04:50'deki baskının ardından 10:00'a doğru, parkın Taksim ve Harbiye tarafının yurttaşlarla dolu olduğu açıklanmış, “Siyasi parti temsilcilerinin, kitle örgütlerinin dışında çok sayıda yurttaşın olduğu kitle” tanımlaması yapılmıştır. Bunlarla beraber kalabalığın iki saat içinde “on binlerden yüz binlere” ulaştığı sözcük ve açıklamaları hareketin çok geniş katılımlı bir eylem olduğunu göstermektedir. “Halkın öfkesi”nden ve “ ‘Hükümet istifa’ sloganını”nın dinmek bilmediğinden söz edilmektedir.

Retorik unsur olarak eylemin kaç gün önce başladığı, olay saatleri, geçen süre, oturma eylemine katılan yurttaşların başlangıçtaki ve daha sonraki sayıları, yanısıra, çerçeve içindeki haberlerde tanınmış kişilerin, grupların, örgütlerin görüş ve açıklamalarına yer verilmiştir.

Gerek 1. sayfada, gerek iç sayfalarda büyük-küçük çok sayıda fotoğraf kullanılmıştır. Gaz bulutu-ıslak zemin-devrilmiş çöp bidonları yanındaki kitlenin yanısıra, gaz maskeli kaçışan kişiler, sedyede yatan kanlar içindeki genç kız, omzuna-sırtına Türk bayrağı almış ya

da ellerinde bayraklarıyla su sıkın polis aracının önünde duran kişilerin, yere düşmüş ya da ayakta durmuş kollarını açmış yurttaşların fotoğrafları yer almıştır.

Cumhuriyet

Makro yapı. Birinci sayfa'da manşetten verilen haberin başlığı koyu harflerle; "Halk başkaldırdı", Üst başlık: "Taksim'de insanı, kenti savunanlara yönelik şiddet bardağı taşırdı. Eylemler yayılıyor" şeklindedir. Başlık altındaki 2 spottan soldakinde:

GAZDAN SONRA PLASTİK MERMİ Gezi Parkı'nda ağaçlar kesilmesin diye dört gündür demokratik tepkisini gösteren yurttaşa iktidarın polis eliyle müdahalesi çok sert oldu. Polis sabah 05:00'ten gece yarısına kadar Taksim'e akan yurttaşlara gaz, çöp ve tazyikli su ile müdahale etti. Her kesimden eylemcinin yanısıra yoldan geçen turistler, yaşlı ve çocuklar gaza boğuldu. Buna karşın on binler geri çekilmedi. (Cumhuriyet, 1 Haziran 2013, s.1),

sağdaki spotta ise;

HASTANELER YARALILARLA DOLDU Milletvekillerinin uyarılarına 'elimizde valinin emri var' diyen polis, onları da yaraladı. TTB acil servislere gelen yüzlerce yaralıdan bazılarının durumunun çok ağır olduğunu açıkladı. CHP Genel Başkan Yardımcısı Keskin, olaylarda panzerin altında kalan bir genç kızın yaşamını yitirdiğini söyledi. Gaz yiyen CHP'li Tanrikulu anjiyo oldu, BDP'li Önder omzundan yaralandı.(Cumhuriyet, 1 Haziran 2013, s.1)

yazmaktadır.

İç sayfalarda ana olayla ilgili verilen çok sayıda haber arasından seçilen 8. sayfadaki haberin başlığı; "Gezi Parkı simge oldu", Üst başlığı; "Polisin orantısız müdahalesine karşın örgütlenen yurttaşlar geri adım atmıyor" olarak verilmiştir. Haber girişi; "Taksim Gezi Parkı'nın yıkılmaması için 4 gündür çadır kurarak nöbet tutan Taksim Dayanışma Platformu üyelerine destek vermek için önceki geceyi parkta geçirenlere polis biber gazı ve tazyikli suyla sabah saat 05:00 sıralarında müdahale etti." cümlesiyle yapılmıştır.

Halkın başkaldırması ana olayı ile birlikte; insanı, kenti, ağaçları savunan yurttaşların gerçekleştirdiği demokratik eylem; polisin orantısız güç kullanması, şiddet içeren müdahalesi; her kesimden eylemcinin yer alması ve polis şiddetine rağmen direnişini sürdürmesi; çok sayıda kişinin hayati tehlike içeren biçimde zarar görmüş olması; başlıca temalar olarak belirginleşmektedir.

Şematik yapıda, olayın arka planında Gezi Parkı'nı korumak isteyen kişilerin çadır tutarak nöbet tuttuğuna yer verilmiş, yurttaşların gördüğü şiddet, eziyet ve zarara vurgu yapılmış, “insani olana”, “uyuyan insanlara yapılan saldırı” gibi nitelermelerle gösterilen tepkilere ve televizyon kanallarının yaşananları yayımlamamasına yönelik tepkilere yer verilmiştir.

Mikro yapı. Kullanılan sözcükler, sözdizimi ve cümleler; olayın toplumsal bir hareket olduğunu yansıtmakta, “halk”ın bütününden gelen büyük bir tepki, bir “başkaldırı” olduğunu söylemektedir. Olayların arka planında “ağaçların kesilmemesi için”, “demokratik tepkisini gösteren yurttaşa”, “iktidarın polis eliyle müdahalesi”, “çok sert” sözcükleri ve sözdizimi, ağaçları korumak için, olağan-demokratik bir eyleme karşı gösterilen tepkinin/müdahalenin iktidar tarafından gerçekleştirildiğini ve ne kadar şiddetli olduğunu açıklamaktadır. Eylemcilerin “her kesimden” olduğu, gaza boğulmalarına rağmen “on binler”in “geri çekilmedi”ği, milletvekillerinin de yaralandığı, acil servislere gelen yüzlerce yaralının bazılarının durumunun çok ağır olduğu gibi açıklamalarla durumun vahameti ortaya konmaya çalışılmıştır. İç sayfada geniş olarak verilen haberde, milletvekillerinden yapılan tırnak içindeki aktarmalarla “Devlet”in “yurttaşına tuzak kurarak sabaha karşı saldırı”dığından “AKP faşizminin geldiği son nokta”dan söz edilmektedir. “Gezi Parkı”nın “simge” olduğu ve halkın büyük eylemine “polislin orantısız müdahalesine” karşı olduğu, “yurttaşlar”ın “geri adım” atmadığı belirtilmektedir.

Retorik unsurlar olarak; 4 gündür çadır kurulduğu, sabah saat 05:00’de müdahale edildiği, 10’a yakın gazetecinin çeşitli yerlerinden yaralandığı, 63 kişi ve bir turist çiftinin gözaltına alındığı, olayların ardından saat 10:00’da yeniden toplanmak için çağrı yapıldığı gibi sayıların bulunduğu bilgilerin yanında, isimleri verilen milletvekillerinden aktarmalar görülmektedir.

1. ve iç sayfada çok sayıda fotoğraf yer almaktadır. Su sıkkan araçların önünde yer alan polisler, az ilerde arkası dönük kaçışan yurttaş kalabalığı, kanlar içerisindeki yurttaşlar, yerde yatan kişiler gibi fotoğraflarla şiddetin boyutu sergilenmiştir.

Güneş

Makro Yapı. Haber, 1. sayfada büyük harf ve puntoyla “GEZİ SAVAŞI” olarak sürmanşetten verilmiştir. Başlığın yanında “Parkta başladı her yere yayıldı” ibaresi yer alırken, spotta, “Parka yapılacak AVM’yi engellemek için çevrecilerin başlattığı eylem, dün polislin sert müdahalesi ile tam bir savaşa döndü” yazmaktadır. 4. sayfada devam eden haberde “OCCUPY* TAKSİM!” üst başlığı, başlığın üstünde (*) İŞGAL açıklaması ve “ABD’de Central Park’ta haftalarca süren ‘Wall Street’i İşgal Et (Occupy Wall Street)’

eyleminin benzeri İstanbul'da yaşanıyor. Polis müdahale ettikçe, kalabalık artıyor” alt başlığına yer verilmiştir.

Haber girişi; “Taksim’deki Gezi Parkı direnişi giderek büyüyor. Eylemin 4’üncü gününde, polis yine, biber gazı ve tazyikli su ile müdahalede bulundu. Dün sabah saat 05:00’den itibaren çevik kuvvet polisleri parkta nöbet tutanlara müdahale etti.” şeklinde gerçekleşmiştir.

Ana tema, Gezi Parkı’nı korumak isteyen kişilere polisin müdahalesi sonrası ortamın savaş alanına dönmesidir. Polisin müdahalesinin sertliği ve hareketin geniş katılımlı kitleselliği haberin başlıca temaları olarak şekillenmektedir.

Olayın şematik yapısında; 31 Mayıs’ta savaş niteliğine bürünme ana olayının arka planında Gezi Parkı direnişinden söz edilmekte ve sabah yapılan ilk müdahalenin ardından saat 10:00’da biraraya gelen, aralarında isimleri verilen CHP milletvekillerinin de bulunduğu, basın açıklaması yapan ve sonrasında Gezi Parkı’na yürümek isteyen gruba polisin gaz bombasıyla müdahalesi olduğu açıklanmaktadır. Tırnak içinde verilen alıntılarla ve isimleri yazılarak, bir CHP milletvekilinin ve AKP’ye oy vermiş bir işadınının görüş ve tepkilerine yer verilmiştir.

Mikro Yapı. Kullanılan cümle yapıları, sözcükler, sözdizimi ve farklı düzeyleri kesen biçem ve retorik incelendiğinde, haberde olağanüstü, çok önemli, kitlesel nitelikte insanın hayati nitelikte zarar gördüğü bir olay anlatılmaktadır. “Savaş”, “sert müdahale”, sözcükleri, metronun da gazlandığı, araçların bombalandığını belirten ara başlıklar, “Onlarca kişinin yaralandığı”, “Polisin sert müdahalesinden yoldan geçen vatandaşlar”ın da nasibini aldığı, sözcük ve cümleleri, kaçışan-üstüne su sıkılan-kanlar içinde sedyede yatan ya da ayakta destek olunan insanların, ıslak zeminde panik içinde kaçan köpeklerin fotoğrafları gibi unsurlar olağanüstü, üzücü, ürküntü veren bir durumu anlatmaktadırlar.

İç sayfada yer alan ana ve alt başlıkta, eylem ABD’de gerçekleşen ‘Wall Street’i İşgal Et (Occupy Wall Street)’ eylemine benzetilmiştir. Gezi Parkı’yla ilgili başlayan eylem “direniş” olarak nitelenmiştir. “Eylemin 4’üncü gününde, polis yine, biber gazı ve tazyikli su ile müdahalede bulundu.” etken cümlesinin öznesi polistir, “yine” sözcüğü benzer müdahalenin daha önce de yapıldığı anlamını göstermektedir. Haberin gelişiminde; sabah saat 05:00’den itibaren parkta nöbet tutanlara yönelik gerçekleştirilen müdahalenin ardından, saat 10:00’da aralarında milletvekillerinin de bulunduğu, basın açıklaması yapan ve ardından, bariyerlerle kapatılan Gezi Parkı’na doğru yönelen gruba polisin gaz bombasıyla müdahale ettiği açıklanmaktadır.

Eylem saatlerinin, başından yaralanan bir kişinin yaşının, bir milletvekilinin ve AKP'ye oy vermiş, polisin attığı gaz bombası arabasına zarar veren bir vatandaşın değerlendirmelerinin tırnak içinde alıntıyla verilmesi ve durumu gösteren çok sayıda fotoğraf retorik unsurlar olarak görülmektedir.

İlk sayfada ve iç sayfada haberin devamında olayı anlatan, irili ufaklı çok sayıda fotoğrafa yer verilmiştir.

Habertürk

Makro Yapı. Birinci sayfada, manşet üstü - manşet yanı ve altında yer alan çok sayıda diğer haberin arasında manşetin hemen altında küçük bir yer ayrılan haberin başlığı "Taksim yine gergin" şeklinde verilmiştir. 1. sayfada çok sayıda haber ve fotoğraf yer aldığından ve inceleme konusu habere küçük bir yer ayrıldığından olayın önemini-büyükliğini yansıtan ölçüde dikkati çektiğini söylemek mümkün değildir. Haber zeminini oluşturan fotoğraf üzerindeki fotoğrafın koyu bölümleri nedeniyle bazı kısımları güç okunan 2 spottan soldaki; "Gezi Parkı'ndaki ağaç kesimine karşı nöbetteki gruplara polis dün defalarca gaz ve suyla müdahale etti. 12 kişi yaralandı.", sağdaki; "Kafasından yaralanan Fas asıllı bir kadın ameliyat edildi. Bakan Güler, 'Polis, görevini yapıyor' dedi. Çok sayıda gözaltı var." şeklindedir. Alttaki kırmızı zeminli bantta, büyük harflerle "OMBUDSMAN: TAKSİM'DE ŞİDDETE UĞRAYANLAR BİZE BAŞVURABİLİR" yazmaktadır. 16. sayfada devam eden habere, sol sütunda yer alan köşe yazısının dışında kalan bütün sayfanın ayrıldığı görülmektedir. İç sayfadaki ana başlık, "Gezi gaza boğuldu" şeklinde verilirken, üstte, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın açıklamasını aktaran bölümde tırnak içinde 'Taksim'de AVM'ye ihtiyaç yok' başlığı yer almıştır. Ana haberin yanında farklı kesimlerin açıklaması veya durumuna yönelik çoğunluğu fotoğraflı küçük metinler yer almaktadır. Başlık altında yer alan spotta,

Taksim Gezi Parkı'nda ağaçların kesilmemesi için 4 gündür nöbet tutan gruba polis, yine biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etti. Sabah 05:00'te yapılan ilk müdahalenin ardından Taksim'de olaylar gün boyu devam etti. Aralarında milletvekili, gazeteci ve polislerin de bulunduğu yaklaşık 12 kişi yaralandı. Olaylarda 63 kişinin gözaltına alındığı açıklandı.(Habertürk, 1 Haziran 2013, s. 16)

yazmaktadır.

Haber girişi;

İstanbul Taksim Gezi Parkı'nda ağaçların kesilmemesi için nöbet tutan eylemcilere polis dün sabah 05:00'te TOMA araçları ve biber

gazıyla müdahale etti. Yaklaşık 700 polis, Gezi Parkı'nın 3 çıkışından içeriye girerek gaz bombası attı. (Habertürk, 1 Haziran 2013, s. 16)

şeklinde gelişmektedir.

Tematik yapının, Gezi Parkı'nda nöbet tutan kişilere yönelik olarak polisin gerçekleştirdiği biber gazı ve tazyikli su ile yaptığı müdahale etrafında şekillendiği görülmektedir. Parkı koruyan gruba milletvekilleri ve yurttaşların verdiği destek; yaralanan, zarar gören kişilere yönelik aktarılan bilgi; protestoya neden olan Gezi Parkı'nda AVM yapılmasına yönelik açıklama ve yasal gelişmeler diğer temalar olarak şekillenmektedir.

Şematik yapıda, olayın ele alınış biçiminde; ana olayın arka planında ağaçların kesilmemesine yönelik 4 gündür nöbet tutulduğu bilgisinin, bakanın-milletvekillerinin-valinin-belediye başkanının yorum-değerlendirme ya da açıklamalarına yer verildiği görülmektedir.

Mikro Yapı. “Taksim yine gergin” ibaresi Taksim'de zaman zaman gerginliğin olduğu, bu olayın da o gerginliklerden biri olduğu anlamını çağrıştırmaktadır. “Gezi gaza boğuldu” edilgen cümlesinde gaza boğan sorumlu belli olmamakla birlikte takip eden spotta açıklayıcı bilgi yer almaktadır.

Polisin “defalarca” ya da “yine” gaz ve suyla müdahale ettiği olayın boyutu hakkında fikir vermektedir. Destek veren kişilerle ilgili aktarılan bilgide ya da “Aralarında milletvekili, gazeteci ve polislerinin de bulunduğu yaklaşık 12 kişi yaralandı.” açıklamasında, “Bir süre sonra Divan Oteli'nin bulunduğu tarafta toplanmaya başlayan gruba destek vermeye gelenlerle birlikte toplananların sayısı 2 bini buldu. Yoldan geçen otomobillerin korna çalarak destek verdiği eylemcilere CHP Genel Başkan Yardımcıları Sezgin Tanrıkulu, Gürsel Tekin ve CHP Milletvekili İlhan Cihaner ile BDP İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder de katıldı.” veya “Eylemci grup, bu sefer de DİSK'in saat 13:00'de yapacağı basın açıklamasına katılmak için Taksim Meydanı'nda toplandı.” gibi açıklamalarda katılım hakkında bilgi verse de ve yaralananları ya da şiddete maruz kalan kişileri gösteren fotoğraflar yer alsada haber söylemi, olayın geniş kesimi temsil eden kitleliliğini ve şiddetin vahametini yeterince yansıtamamaktadır.

Yetkililerin açıklamaları, Gezi Parkı'yla ilgili yasal gelişmelerle ilgili tarih ve karar numarasıyla aktarılan bilgi, eylemin süresine yönelik gün sayısı ile yaralanan ve gözaltına alınan kişi sayıları ve fotoğraflar retorik unsurlar olarak değerlendirilebilir.

İlk sayfada ve iç sayfada yer alan fotoğraflarda; polisler, gaz bombasından ya da tazyikli sudan etkilenen/kaçan yurttaşlar – bir turist, açıklama yapan İstanbul Belediye

Başkanı, yaralanan-başından kanlar akan gazeteci ve hastanelik olan vekiller resmedilmektedir.

Hürriyet

Makro Yapı. Birinci sayfada verilen haberin başlığı büyük harflerle, büyük punto, kırmızı renkte “24 SAAT GAZ”, büyük fotoğraf altındaki spot; “Polis, Taksim Gezi Parkı’ndaki ağaçlar kesilmesin diye günboyu nöbet tutan gruba sabahtan gece yarısına kadar müdahale etti. Aşırı güç kullanmakla suçlanan polisin gaz bombaları onlarca kişiyi yaraladı.” şeklindedir. İlk sayfada olayın ayrıntıları bölümler halinde özetlenmiş, etkilenen kişiler hakkında bilgi verilmiş, yetkililerin açıklamaları ve muhalefetin tepkileri aktarılmıştır. İç sayfalarda (22-23-24) devam eden haberin 23. sayfadaki başlığı büyük harflerle “İKRAM DIŞI HAREKETLER” olarak verilirken, başlığın üstüne doğru yanında “4. gün savaşı” ibaresi yer almıştır. Başlık altındaki spotta “Ağaçların kesilmemesi ve alışveriş merkezi yapılmaması için Taksim Gezi Parkı’nda nöbet tutanlar, eylemlerinin dördüncü gününde ikinci şafak baskınına uğradı. Polis göstericilerin çiçek ve suböreği ikramlarını geri çevirdi. Saat 05:00’teki sert müdahalede 22 kişi yaralandı.” yazmaktadır. Haber girişi “Taksim Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmemesi için pazartesi gecesinden itibaren nöbet tutan eylemcilere polis, dün ikinci kez şafak baskını düzenledi.” şeklinde oluşturulmuştur.

“Ağaçların kesilmemesi” ve “alışveriş merkezi” yapılmaması amacıyla “Gezi Parkı’nda nöbet tutanlar”a yönelik polisin gerçekleştirdiği müdahale tematik yapıyı oluşturan ana olay olarak görünmektedir. Parkın korunması arka planı, tarihsel geçmiş, müdahalenin sonuçları ile değerlendirme ve tepkiler şematik yapıyı ve olayın ele alınış biçimini göstermektedir. İrili-ufaklı çok sayıda diğer haberle ana olayın farklı aktörlerinin açıklamaları-görüşleri ya da ilgili diğer gelişmeler açıklanmıştır. Gerek haberin özeti olarak işlev gören bölümlerinde, gerek şematik yapı içindeki sonuçlar bölümünde, çok sayıda kişinin zarar gördüğü aktarılmaktadır.

Mikro Yapı. “Polis, Taksim Gezi Parkı’ndaki ağaçlar kesilmesin diye”, “sabahtan gece yarısına kadar müdahale etti”, “Aşırı güç kullanmakla suçlanan polisin gaz bombaları onlarca kişiyi yaraladı.”, “TAKSİM’DE GÖZ GÖZÜ GÖRMEDİ”, “CİHANER: BUNU ANCAK DÜŞMAN YAPAR”, “KILIÇDAROĞLU’DAN BAŞBAKAN’A ÇAĞRI” gibi ara başlıklar; haberin bütünündeki cümle yapıları, kullanılan sözcükler, sözdizimi incelendiğinde demokratik ve geniş katılımlı bir eyleme yönelik olarak polisin şiddetli müdahalesi ve olumsuz sonuçları görülmektedir. Haber aktörlerine ve olayın farklı boyutlarına yönelik bütün tarafları içeren açıklamalar da yer almaktadır. “4. gün savaşı” gibi tanımlamalar olayın niteliğiyle ilgili bilgi verirken, “Gezi Parkı eylemi farklı renkleri buluşturdu.” gibi cümleler,

geniş kesimlerin katılımını göstermektedir. “Ağaçların kesilmemesi ve alışveriş merkezi yapılmaması için Taksim Gezi Parkı’nda nöbet tutanlar, eylemlerinin dördüncü gününde ikinci şafak baskınına uğradı.” ve

Baskın öncesinde, suböreğiyle kahvaltı eden eylemciler polise de ikram da bulundu. Ancak polis kabul etmedi. Polis eylemcilerin verdiği çiçekleri de kabul etmedi. Kısa süre sonra, saat 05:00 sıralarında, 20 midibüs çevik kuvvet polisi ve 4 TOMA’yla (Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı) sert müdahale başladı. (Hürriyet,1 Haziran 2013, s. 23)

gibi cümleler barışçıl bir eylemin karşılaştığı sert karşılığı açıklamaktadır. İlk sayfada “Saat 05:00’teki ilk müdahalede gruptakiler polise taş ve cam şişelerle karşılık verince 22 kişi yaralandı” cümlesi, yaralamanın sorumluluğunu hem polis, hem de Park’taki grup olarak göstermektedir. İç sayfadaki spotta, “Saat 05:00’teki sert müdahalede 22 kişi yaralandı.” gibi öznesi açık olmayan, edilgen cümlelere rastlansa da, “Aşırı güç kullanmakla suçlanan polisin gaz bombaları onlarca kişiyi yaraladı.” gibi etken ve öznesi açık çok sayıda cümle bulunmaktadır. “Çadırda uyurken polisin biber gazı ve tazyikli su müdahalesiyle karşılaşan eylemciler, taş ve şişe atarak karşılık verdi.” gibi cümleler şiddetle karşılık veren eylemcilerin olduğunu gösterse de, Park’ı korumak isteyen, barışçıl biçimde demokratik tepkilerini ortaya koyan eylemcilerin kendilerine yönelik uygulanan şiddete karşı böyle davrandıklarını açıklamaktadır.

...gözyaşı bombası kapsülü, başına isabet eden Filistin asıllı Türk vatandaşı Lobna Al Lami (34) ameliyata alındı. Yaşam tehlikesi bulunan Al Lami’nin iki gün uyutulacağı açıklandı. Divan Oteli önünde yaşanan kargaşada, otel görevlileri gazdan etkilenenlere müdahale etti. Astım hastası olan ve gazdan etkilenen kişi için, otel görevlileri ambulans çağırdı. Bu sırada otel önünden geçen bir otomobilin içine biber gazı isabet etti. Olayların arasında kalan ve otobüsle şehir turu yapan turistler de biber gazından etkilendi...(Hürriyet, 1 Haziran, 2013, s. 23)

gibi cümleler olayın vahametini, sadece eylemin içindekileri değil olayla ilgisi olmayan geniş kapsamda kişiyi etkilediği ve zarar verdiğini göstermektedir. Bunlarla birlikte, ve haber 1. sayfadan büyük harfler ve puntoyla sayfanın büyük bölümünü kapsayacak biçimde verilse de, manşetten verilmemiştir ve sayfanın üst kısmında yer alan, siyasi ya da magazinél fotoğrafı haberler bulunmaktadır.

Müdahale saati, yaralanan kişi sayısı, müdahalede kullanılan araç sayısı, yaralanan kişinin yaşı, yetkililerin açıklamaları ve tırnak içinde alıntılarla aktarılan görüş ve değerlendirmeler gibi retorik unsurlar bulunmaktadır. Fotoğraflar da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Tazyikli suyun önünden korunmaya çalışarak kaçışanlar, yere düşenler, kanlar içinde yatanlar, İstiklal Caddesi'ni doldurmuş kitle, açıklama yapan yetkililerin fotoğrafları gibi olayı farklı boyutlarıyla gösteren çok sayıda fotoğrafa yer verilmiştir.

Milliyet

Makro Yapı.“TAKSİM DÜN BİR GAZ VE TOZ BULUTUYDU” üst başlığı, büyük koyu harflerle, büyük puntuyla “NE BU ŞİDDET BU CELAL” başlığı ve “Gezi Parkı’ndaki direnişin üçüncü gününde polis en sert müdahaleyi yaptı, gaz fişekleri çok sayıda kişiyi yaraladı” alt başlığıyla verilen haberin girişi,

Parktaki ağaçların sökülmesine ve Taksim Meydanı’na Topçu Kışlası ile AVM inşa edilmesine direnenler dün gaza boğuldu. Sabaha karşı 04:00’te biber gazı ve tazyikli suyla parka müdahale eden polis, eylemcileri yaka paça dışarı atıp çadırları kaldırdı. Bu sırada yıkılan duvarın altında çok sayıda kişi yaralandı. Polis sabahtan itibaren de Taksim’e tüm çıkışları tuttu. (Milliyet, 1 Haziran 2013, s. 1)

paragrafiyle gelişmektedir. Haber söylemi; olayı çok boyutlu olarak açıklayan, yurtiçi ve yurtdışında; yetkililerin, demokratik kitle örgütlerinin, uluslararası kuruluşların, siyasilere ve yurttaşların görüşlerini, açıklamalarını, tepkilerini aktararak çok sayıda haberle 20-21-22. sayfalarda devam etmektedir.

20. ve 21. sayfalardaki ilgili haberler büyük koyu harflerle “TAKSİM’E ÇIKAN GAZ’İ OLDU” ortak başlığını kullanmışlardır. İncelenen 20. sayfadaki haberin 2 spotundan soldakinde; “Gezi Parkı’ndaki yıkımı önlemek için ‘ağaç nöbeti’ tutanlara polis dün sabaha karşı bir kez daha müdahale etti. Gaz bombaları, tazyikli su ve TOMA’larla gerçekleştirilen müdahalede birçok eylemci yaralanırken, Taksim ve çevresinden gün boyu gaz bulutları yükseldi” ve sağdakinde “Polisin boşalttığı park, bariyerlerle çevrilerek İstanbullulara kapatıldı. Alana girmek isteyenler gazlı müdahaleyle karşı karşı kaldı, Taksim savaş alanına döndü. BDP’li Önder ile gazetecilerin de arasında bulunduğu çok sayıda kişi gaz bombalarıyla yaralandı” şeklindedir. Haberın girişi “ Taksim Meydanı Projesi kapsamında Gezi Parkı’ndaki ağaçların sökülerek parka eski Topçu Kışlası ve alışveriş merkezi inşa edilmesine yönelik direnişe polis sert müdahale etti” şeklindedir. Başlıklar, spotlar ve haber girişi haberin özetini vermektedir. Tematik yapıyı oluşturan koşul/neden ve sonuçlar; Parkı

korumak amacıyla direnenlere yönelik gerçekleştirilen sert müdahale ve sonrasındaki gelişmeler olarak görünmektedir.

Arka planda Park'ın korunmasına yönelik sürdürülen direnme eylemi, polisin sert müdahalesi ve sonuçları ile sonrasındaki değerlendirme ve tepkilerin şematik yapıyı oluşturduğu görülmektedir.

Mikro Yapı. Haberin 1. sayfadaki “NE BU ŞİDDET BU CELAL” başlığında ve “Parktaki ağaçların sökülmesine ve Taksim Meydanı’na Topçu Kışlası ile AVM inşa edilmesine direnenler dün gaza boğuldu” edilgen cümlesinde şiddeti uygulayan belli olmasa da, alt başlıktaki “Gezi Parkı’ndaki direnişin üçüncü gününde polis en sert müdahaleyi yaptı, gaz fişekleri çok sayıda kişiyi yaraladı” alt başlığı, haber girişini takip eden cümleler, başlığın sağ kenarında, zeminde, elinde gaz sıkan silah ve başında yüzünü kapatan gaz maskesi olan polis fotoğrafı, “TAKSİM DÜN BİR GAZ VE TOZ BULUTUYDU” üst başlığını destekleyen, başlıkların altındaki sis içindeki insanları ve sis bulutunun kenarındaki polisleri ve su sıkan polis araçlarını gösteren büyük fotoğraf; şiddeti polisin uyguladığını açıklamaktadır. Yıkılan duvarın da çok sayıda kişinin yaralanmasına neden olduğu belirtilmiştir. “ORANTISIZ GÜÇ İÇİN İNCELEME” “VALİ AÇIKLADI 63 GÖZALTI VAR” ara başlıkları olayın farklı yönlerini ve resmi açıklamaları aktarırken, “ANKARA’DA DA 10 BİN KİŞİ YÜRÜDÜ” ara başlığı yurdun diğer bölgelerinde eyleme verilen geniş çaplı desteği göstermektedir. İç sayfada kullanılan “TAKSİM’E ÇIKAN ‘GAZ’İ OLDU” başlığında sözcük oyunu yapılarak, Taksim’de bulunan kişilere sıkılan gazın zarar verici, yaralayan etkisi anlatılmıştır. Tazyikli su ve gaz bombalarından etkilenen, yaralanan, isimleri verilen; bir yurttaş, milletvekilleri ve gazetecileri kapsayan geniş bir kesimin zarar gördüğü anlaşılmaktadır. Uluslararası kuruluşların, mağaza sahiplerinin ve ‘Utanç verici’ alıntısıyla verilen Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu’nun değerlendirme, açıklama ya da tepkileri olayın ulusal ve uluslararası boyuttaki yansımalarını göstermektedir.

Retorik unsur olarak olay saati, kişi sayıları, tanınmış kişilerin isimleri ve tırnak içindeki alıntılarla yapılan aktarmalar, AVM yapılmasıyla ilgili kararın yürütmesinin durdurulmasına yönelik resmi karar ve konunun geçmişine yönelik verilen bilgi ve çok sayıda fotoğraf görülmektedir.

Olayı farklı boyutlarıyla gösteren çok sayıda fotoğraf kullanılmıştır.

Sabah

Makro Yapı. Gezi Parkı ile ilgili 1. sayfada “Gezi’ye CHP de onay verdi” başlığıyla verilen habere çok küçük bir yer ayrılmıştır. 1. sayfadaki haber girişi, “Taksim Gezi Parkı’ndaki ağaçların sökülmesine ilişkin belediye meclis kararında CHP’lilerin de imzasının

bulunduğu ortaya çıktı. Öte yandan, 6. İdare Mahkemesi, Topçu Kışlası projesine karşı açılan davada yürütmeyi durdurdu.” şeklindedir. Başlık üstünde yer alan küçük fotoğrafın altında “Vali Hüseyin Avni Mutlu: Taksim’deki olayların doğa sevgisi ile ilgisi yok.” yazmaktadır. Haber söylemi, 17. sayfada “Belediye Meclisi’nden oy birliği ile geçti” başlık bandıyla devam etmektedir. 17. sayfa, sayfanın orta sağında yer alan bir ilan dışında Gezi eylemleri haberlerine ayrılmıştır ve olayı farklı boyutlarıyla yansıtmaktadır. Çalışmada 1. sayfadan verilen haberler incelendiği için, iç sayfada da bu haberin devamı incelenmektedir. 1. sayfadan devam eden 17. sayfadaki haberin girişi,

Taksim Gezi Parkı’ndaki ağaçların sökülmesine ilişkin belediye meclisi kararında CHP’lilerin de imzasının olduğu ortaya çıktı. 50 yaş üstü bazı ağaçların da kesilmesini öngören Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi 16 Eylül 2011’de CHP’li meclis üyelerinin de katılımıyla oy birliği ile kabul edildi. 2 No’lu Koruma Kurulu tarafından onaylanan proje 30 gün askıda kaldı. Ancak bu süre zarfında ağaçların kesilmesine dair herhangi bir itiraz olmadı. (Sabah, 1 Haziran 2013, s. 17)

şeklinde oluşmuştur. Bu haberin üst kısmında; büyük punto, büyük harflerle ‘DOĞA SEVGİSİ BAHANE’ başlığıyla verilen ve İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, İstanbul Belediye Başkanı Kadir Topbaş ve İstanbul Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın’ın yaptığı basın toplantısını açıklayan haber yer almaktadır.

Haberin ana teması, başlık ve girişte özetlendiği gibi, Gezi Parkı’ndaki ağaçların sökülmesi kararında CHP’lilerin de imzası olduğu hakkındadır. Tematik yapıyı organize eden koşul/neden ve sonuç, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi’nin 2011 tarihli oturumunda oybirliği ile verilen kararın sonucunda ağaçların sökülmesidir. İdare Mahkeme’nin yeni verdiği yürütmeyi durdurma kararı ve Koruma Kurulu tarafından onaylanan projenin askıda kaldığı sürede herhangi bir itirazın olmaması diğer temalar olarak görülmektedir.

Şematik yapıyı belirleyen haberin ele alınış biçiminde kararın oybirliği ile alınması ana olayı ve CHP’lilerin sorumluluğu vurgulanmakta, karara göre proje alanı açıklanmaktadır. Kararın içindeki Koruma Kurulu’nun onay vermesi şartı ve 2 No’lu Koruma Kurulu tarafından onaylanan projenin 30 gün askıda kaldığı, ancak herhangi bir itiraz olmadığı açıklanmıştır.

Mikro Yapı. Haber söylemini oluşturan cümlelerin önemli bölümü Gezi Parkı’ndaki ağaçların sökülmesine ilişkin verilen belediye meclis kararında CHP’nin de onay vermesi etrafında şekillenmektedir. “Gezi’ye CHP de onay verdi.”, “CHP’lilerin de imzasının bulunduğu ortaya çıktı.”, “...CHP’li meclis üyelerinin de katılımıyla oy birliği ile kabul

edildi” gibi cümleler verilen kararda CHP’nin payı olduğunu vurgulamaktadır. Haberin diğer teması; güncel gelişme olan mahkemenin yürütmeyi durdurma kararı dışında, 2011 yılındaki kararın ayrıntılarını ve ilgili projeye yönelik bilgi verilmesiyle ilgilidir. Haber söylemi; ana muhalefet partisi yanında, onaylanan projenin askıda kaldığı sürede de “ağaçların kesilmesine dair herhangi bir itiraz”ın gelmediğini söylemekte, Park’ta ağaçların sökülmesiyle ilgili kararda iktidarın tek sorumlu olmadığına, geniş bir kesimin sorumlu olduğuna işaret etmektedir.

Retorik unsur olarak, idari mahkemenin numarası, kararın alındığı belediye meclis toplantısının tarihi, meclis kararının numarası, projeyi onaylayan Koruma Kurulu’nun numarası, kaç gün askıda kaldığı gibi bilgiler gözlemlenmektedir.

İlk sayfada Park’ta bir grup eylemcinin yanında kalkanlarının arkasındaki polislerin fotoğrafı ve iç sayfada haber metninin yanında, Proje’ye yönelik olarak Taksim’i tepeden gösteren fotoğraf yer almaktadır.

Sözcü

Makro Yapı. Birinci sayfada tek olan haberin başlığı, büyük harflerle “HALKA İŞKENCE VE ZULMÜN FOTOROMANI” olarak verilmiştir. Üst başlık, “Gezi Parkı’nı savunanlara polis vurdukça vurdu. Çok sayıda yaralı var” şeklindedir. Başlığın yanında, büyük harflerle sarı zeminde dörtgen içine alınmış “MISIR’IN TAHRİR’İ GİBİ!..” ibaresi yer almaktadır. İlk sayfadaki haber söylemi başlığa uygun olarak fotoğraflarla öyküleştirilmiştir. 12. ve 13. sayfada, iki sayfayı paylaşan büyük fotoğraf ve başlığa sahip haberin sağ ve solunda yer alan çok sayıda haber, olayı çok boyutlu olarak aktarmaktadır. İç sayfalardaki başlık, kırmızı zemin üzerinde beyaz harflerle “TAKSİM” üst bandının altında büyük punto büyük harflerle “gaz” bölümü sarı renkle belirginleştirilmiş “GAZZE GİBİ” olup, uzun alt başlıkta, “Polis, genç yaşlı bebek dinlemedi. Gezi Parkı’na sahip çıkan halka gaz ve tazyikli su sıktı. Çevreciler yerlerde sürüklendi. Hastaneler yaralılarla doldu” olarak yazılmıştır. Fotoğraf üstündeki spotta, “Polis sanki savaşta!.. Polis Taksim’in her köşesine biber gazı sıktı. Etraf savaş alanına döndü. İnsanlar nereye kaçacağını şaşırıldı.”, fotoğrafın sağ tarafındaki bantta “63 kişi gözaltında 12 yaralı var” yazmaktadır. Haber girişi, “İstanbul Taksim dün savaş alanı gibiydi. Görüntülerin İsrail’in bombaladığı Filistin Gazze’den farkı yoktu. Savaş meydanlarını aratmayan manzaranın nedeni ise Gezi Parkı, AVM olmasın diye günlerdir verilen mücadele.” şeklinde gelişmektedir.

Haber söyleminin başlıca temaları polisin halka uyguladığı şiddet ve olayın savaş gibi olmasıdır. Tematik yapıyı organize eden koşul/neden ve sonuç, 4 gündür barışçıl bir eylem

sürdüren Park'ı koruyanlara karşı polislin uyguladığı aşırı şiddet ve sonucunda zarar gören, yaralanan, hayati tehlike geçiren insanların olmasıdır.

Şematik yapı, ağaçların korunması amacı güden ve AVM yapılması istemeyen eylemcilerin gösterileri arka planında gelişen, savaşı andıran şiddet olayları, halkın barışçıl gösterisi, zarar görmeleri ve olaylara ilişkin değişik kesimlerin gösterdiği tepkilerin aktarılmasıyla oluşmaktadır.

Mikro Yapı. Haber söyleminin cümle yapısı, sözdizimi ve kullanılan sözcükler incelendiğinde haberin ana başlığı dahil olmak üzere, “Atatürk’ü bile gazladılar”, “Uçan, kaçan kurtulmadı!”, “Türk Bayrağı’na da su sıktılar”, “Turistleri de gözaltına aldılar”, “Gazeteciler kanlar içinde kaldı”, “Börek bile polisi yumuşatmadı” gibi fotoğraf altı başlıkları, iç sayfada alt başlıktaki, “Polis, genç yaşlı bebek dinlemedi.” gibi cümleler, polislin halka karşı, herkesi-her türlü değeri kapsayacak biçimde ayırım gözetmeden şiddet uyguladığını vurgulamaktadır. “Taksim Gazze Gibi”, “Polis sanki savaşta”, “Etraf savaş alanına döndü”, “İstanbul Taksim dün savaş alanı gibiydi” cümleler savaşı andıran olağanüstü duruma işaret etmektedir. “Göstericilerin ‘ağaçlar kesilmesin’ gibi masum istekleri vardı.”, “Börek bile polisi yumuşatmadı”, “Kitap okuyorlardı, “Çevrecilerin kitap ve gazete okuduğu, parkta temizlik yaptığı sırada...” gibi cümleler eylemin şiddet içermeyen, barışçıl niteliğini göstermektedir. “Polislin müdahalesi sırasında Dolmabahçe’deki ağaçlar yandı.”, “Taksim’de kimseye göz açtırmayan polis kendisine su böreği ikram edenlere bile gaz ve su sıktı., “Polislin biber gazı yoldan geçen vatandaşları da etkiledi” gibi cümlelerde ve “Polislin gözü o kadar dönmüştü ki,...”, “Biber gazıyla, gaz bombasıyla, copuyla halkın üstüne yürüyen polis,...” gibi tanımlamalarda şiddeti uygulayan sorumlunun polis olduğu açıklanmaktadır.

Eylemin kaç gündür sürdüğü, ağaçların yaşı, eyleme katılanlar arasında bulunan bebeğin kaç günlük olduğu, müdahale saati, gözaltına alınan ve yaralanan kişi sayısı, eylemi destekleyen sanatçıların isimleri, eyleme katılan milletvekilleri ve polislin sözlerinden tırnak içinde alıntılar, yaralanan gazetecinin ismi ve anlatılanları gösteren çok sayıda fotoğraf, kullanılan retorik unsurlardandır.

1. sayfada ve iç sayfalarda; polislerin ve eylemcilerin olduğu gaz bulutu içinde Taksim Meydanı’nı, su sıkan polis aracını, kaçışan-kanlar içinde yatan-ellerinde Türk bayrağı olan-börek ikram eden-polislere karşı çıkararak konuşan eylemcileri gösteren çok sayıda fotoğraf yer almaktadır.

Star

Makro Yapı. Birinci sayfada verilen haberde üst başlık gibi daha küçük puntuyla, büyük harflerle “AVM YOK” yazılırken, ana başlık büyük koyu harfler ve büyük puntuyla

“BU NE ŞİDDET” olarak verilmiştir. Üst başlığın sağ tarafına yerleştirilen spotta “Taksim’de yüzlerce kişi ağaçların kesilmesini ve parka AVM yapılmasını önlemek için polisle çatışırken, yetkililer çalışmaların AVM değil, yol genişletme çalışması olduğunu söyledi. Gösteriler ve polis müdahalesindeki ‘orantısızlık’ tartışma konusu.” yazmaktadır. 16. sayfada devam eden haberin başlığı “İstismar var AVM yok” olarak verilirken, başlık altında “Gezi Parkı olayının çatışmaya dönüşmesi üzerine İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Topbaş, Taksim’in yayalaştırma projesi kapsamında AVM olmadığını açıkladı. Topbaş, projeye CHP’lilerin de onay verdiğini söyledi.” yazılmıştır. Haber girişi,

İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu ve Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, olayların büyümesi üzerine basın karşısına geçerek, Taksim Gezi Parkı’na iddia edildiği gibi bir alışveriş merkezi (AVM) yapılmayacağını açıkladılar. Topbaş, Taksim’in yayalaştırılması kararının belediye meclisinde oy birliğiyle muhalefetin de destek vermesiyle alındığını hatırlatarak ‘Ağaçlara duyarlı olan insanların, acaba burada Topçu kışlası AVM’ mi yapılıyor diye gelenler var, bu ortamı istismar edenler var. Siyasi rant bekleyenler var’ dedi. (Star, 1 Haziran 2013, s. 16)

şeklinde gelişmektedir.

Haberin temaları; Gezi Parkı’nda AVM yapılmayacağı, ağaçların kesilmesini ve AVM yapılmasını protesto eden göstericilerin polisle çatıştığı, Taksim’in yayalaştırma projesine CHP’nin de destek vermesi olarak görünmektedir.

Şematik yapı, göstericilerin protestolarına biber gazı ve tazyikli suyla polisin müdahale etmesiyle bir arbede yaşandığı, bunun üzerine yetkililerin açıklamalar yapmaları, olaylar sonunda yaralıların ve gözaltıların da olduğu biçiminde gelişmektedir.

Mikro Yapı. Haber söyleminde ön plana çıkarılan olay, kurulan cümleler ve kullanılan sözcükler; AVM yapılmayacağı halde bir grup protestocunun gösterilerine karşı polisin müdahale etmek zorunda kalması ve çatışmanın çıkması şeklindedir. Başlıklar ve “Vali Mutlu, Başkan Topbaş ve Emniyet Müdürü Çapkın, olaylar üzerine basın açıklaması yaptı. Başkan Topbaş, açıklamasında, çalışmaların AVM değil, yayalaştırma ve yol genişletme çabası olduğunu söyledi.” gibi cümleler AVM olmadığını ama “şiddet”, “istismar” olduğunu açıklamaktadır. Fotoğraflarla birlikte değerlendirildiğinde biber gazı sıkkan polisleri, kargaşa içindeki, kaçışan insanları da göstermekle birlikte haber söyleminin ağırlıklı olarak yetkililerin açıklamaları üzerine inşa edildiği görülmektedir. Çalışmaların AVM için olmadığı açıklaması yanında, Vali Mutlu’nun, travma ya da gazdan etkilenme sonucu 12 kişinin yaralandığı, gözaltı sayısının 63 olduğunu bildirdiği, yaralananlara şifa

dilediği ve İçişleri Bakanı Muammer Güler'in orantısız güç kullanma olup olmadığına ilişkin inceleme yaptıracağı sözleri aktarılmıştır. "İçişleri Bakanı Muammer Güler, Taksim Gezi Parkı'nda yaşanan olaylarda ölen olmadığını biber gazı ve travma nedeniyle hastanelere 7 kişinin kaldırıldığını belirterek, polisin kanunun verdiği yetkiyi kullandığını ifade etti." sözlerinin yanında Güler'in, "CHP'li üyelerin İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nde proje oylanırken destek verdiğini" anımsattığı da aktarılmıştır.

"Önceki gün olduğu gibi polis ekipleri, saat 05:00'te Gezi Parkı'nda bulunan gruba biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etti." gibi bir cümle bulunmakla birlikte, öncesinde ve sonrasında yer alan cümleler ve sözdizimi; protestocu bir grubun olay çıkardığı, polisin müdahale etmek zorunda kaldığı, bu arada bazı yaralanmalar olduğu şeklindedir. İç sayfada, grubun içinde milletvekillerin de yer aldığı ve yaralananlar içindeki milletvekilleri, bir gazeteci ve yabancı uyruklu bir kadının ismi verilse de, protestonun ve zarar görenlerin kitleselliği yansıtılmamaktadır. 1. sayfada başlık yanında yer alan spotta, "Taksim'de yüzlerce kişi ağaçların kesilmesini ve parka AVM yapılmasını önlemek için polisle çatışırken,..." tanımlaması kullanılmıştır. Protesto eden, eyleme katılanlar "yüzlerce" olarak ifade edilmesinin yanında, "polisle çatışırken" nitelemesi kullanılmıştır. Cümlenin devamında, yetkililerin, çalışmaların AVM değil, yol genişletme çalışması olduğuna ilişkin açıklaması aktarılmaktadır. Dolayısıyla, nedensiz yere olay-kargaşa çıkaran bir grup insana zorunlu olarak karşılık verildiği gibi bir anlama işaret etmektedir.

Retorik unsur olarak; yaralanan, gözaltına alınan kişi sayıları, yetkililerden aktarılan açıklamalar, yürütmenin durdurulmasına ilişkin resmi karara ilişkin verilen bilgi, protestonun kaç gündür sürdüğü, müdahale saati verilmiştir. Fotoğraflar da retorik unsur olarak değerlendirilebilir.

İlk sayfada daha büyükçe olarak verilen gaz sıkkan polisler ve kaçan insanları gösteren fotoğrafın altında, haberin ortasında daha küçük olarak, avuç içleri açık olarak ellerini hafif ileri uzatmış konuşan Vali Mutlu'nun ve yanında Belediye Başkanı Topbaş'ın fotoğrafları ile iç sayfada, daha büyük olarak, Cumhuriyet Meydanı'nda gazdan kaçan insanları gösteren bir fotoğraf ile sağ ve sol köşelerde daha küçük fotoğraflar yer almıştır.

Yeni Şafak

Makro Yapı. Birinci sayfada manşet üstü, sol köşede gazetenin adı boyunda verilen haberin başlığı kırmızı harfle "İkisi de orantısız" olarak verilmiştir. Spotta, "Taksim Gezi Parkı'nda ağaç kesilmesine karşı başlayan protestoların seviyesiz muhalefete dönüşmesine polisin orantısız müdahalesi de eklenince ortaya Olimpiyat'lara aday İstanbul'a yakışmayan görüntüler ortaya çıktı." yazılmıştır.

İç sayfada devam eden haberin 16. sayfadaki başlığı “Taksim’de tehlikeli restleşme”dir, “tehlikeli” sözcüğü kırmızı renkle yazılmıştır. Büyük fotoğrafın üstündeki spotta, “Taksim Gezi Parkı’nda yapılacak çevre düzenlemesine karşı başlayan ve 4 gündür süren işgal eylemine polis dün sabah 05:00 sularında biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etti. Çıkan olaylarda 12 kişi yaralandı. 63 kişi de gözaltına alındı.” yazmaktadır. Haber girişi, “Taksim Gezi Parkı’nda 4 gündür süren eylemde ağaçları korumak için bekleyen gruba dün saat 05:00 sularında polis ekipleri, TOMA araçları ve biber gazıyla müdahale etti.” şeklindedir.

Ana olay, hem göstericilerin hem polisin eyleminin orantısız olduğu, bu durumun tehlikeli bir nitelik kazandığı etrafında gelişmektedir. Ancak mikro yapı bölümünde inceleneceği gibi kullanılan sözcükler ve cümle yapısı, protestocuları daha haksız göstermektedir. Olayın ele alınışında polis müdahalesinin arka planı-olayın geçmişi açıklanarak ağaçları korumak için Taksim Gezi Parkı’nda 4 gündür bekleyen gruba TOMA’lar ve biber gazıyla polisin müdahale ettiği yazılmış; durum hakkında bilgi verilirken, sözlü tepkiler ve olayın diğer sonuçları aktarılmıştır.

Mikro Yapı. “İkisi de orantısız”, “Taksim’de tehlikeli restleşme” gibi başlıklarda; 1. sayfada eşit büyüklükte altı üstlü verilen, üstlerinde “POLİS YAKIN MESAFEDEN BİBER GAZI SIKTI”, “GÖSTERİCİLER POLİS ARACINA SALDIRDI” yazan 2 fotoğrafta ve iç sayfada üstte, üstlerinde açıklamalar bulunan 4 küçük fotoğrafta iki tarafa ilişkin eşitliğin korunması gibi hususlar, kullanılan sözcükler ve söz dizimi incelendiğinde haber söyleminde ön plana çıkarılan durum; hem göstericilerin hem polisin şiddet kullandığıdır. Bununla beraber, daha geniş ve ayrıntılı olarak bakıldığında, kullanılan “ağaç kesilmesine karşı başlayan protestoların seviyesiz muhalefete dönüşmesine (...)”, “Ağaçları korumak için eylem yaptığımı iddia eden göstericilerin içinde çiçek bulunan beton blokları devirip polise karşı barikat olarak kullandığı görüldü.” gibi sözcükler ve cümleler, “POLİSE ŞİŞE ATTILAR” gibi ara başlıklar; ağaçları korumak adına davranan bir grup göstericinin eylemi nedeniyle polisin şiddet kullanmak zorunda kaldığı gibi bir izlenim doğurmaktadır. İç sayfada büyük fotoğrafın üstündeki spotta; 4 gündür süren eylem “işgal” olarak nitelendirilmiştir. Aktarılan resmi açıklamalar da bunun “istismar” olduğunu söylemekte, aslında ağaçların kesilmediğini, “sadece yol genişletme çalışması” yapıldığını açıklamaktadır. Protestoculara destek veren birkaç milletvekilinin sözlerine yer verilmekle birlikte eylemin kitleliliği, çok geniş kesimin katılımı yeterince yansıtılmamaktadır.

1. sayfada, “İçişleri Bakanı Güler, orantısız güç kullanıldığı iddiaları üzerine inceleme başlattıklarını söyledi.”, iç sayfada ana haber metninde, “Taksim Gezi Parkı’nın etrafında

tedbir amaçlı itfaiye araçları ile 112 Acil Sağlık ekipleri bekletildi.” gibi cümleler yetkili ve sorumlu kişilerin olumlu yönde davrandıkları, gerekeni yaptıkları anlamı taşımaktadır.

Eylemin süresi, müdahale saati, yaralanan ve gözaltına alınan kişi sayıları, yetkililerin-milletvekillerinin açıklamalarından yapılan aktarmalar, bilinen kişi isimleri gibi unsurlar ve fotoğraflar retorik unsurlar olarak görülmektedir.

1. sayfada ve iç sayfada, kaçışan-gazdan etkilenen göstericileri, su ve gaz sıkın polisleri, konuşan bir milletvekilini, başından kanlar akan gazeteciye, gaz maskesi takmış bir gazeteciye, TOMA’ları ve sis içinde kalmış Taksim’i gösteren irili ufaklı fotoğraflar yer almaktadır.

Yurt Gazetesi

Makro Yapı. Birinci sayfada manşet üstünden verilen haberin başlığı büyük puntuyla “AKP faşizmine GEZİ DİRENİŞİ”, manşet altındaki alt başlık, koyu harflerle “Polis, Taksim Gezi Parkı’nın yıkımına karşı ve 4 gündür nöbet tutan gruba biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etti. 1’i ağır ONLARCA YARALI VAR” şeklindedir. Kırmızı zemin üzerinde beyaz harflerle “HASTANELER YARALI DOLDU” ve “EYLEMLER TÜRKİYE’YE YAYILDI” başlıklarındaki spotlarda, sırasıyla, “AKP’nin polisleri Gezi Parkı nöbetçilerine saldırılarını dün de sürdürdü. Orantısız güç kullanımında sınır tanımadı. Aralarında milletvekillerinin de bulunduğu biber gazı nedeniyle yaralanan onlarca insan hastanelere kaldırıldı.” ve “Polisin teröründen kaçmak isteyenler Divan Oteli’ne sığındı. Ancak tuvaletinde gizli kamera skandalıyla gündeme gelen kahveci Starbucks, kapılarını kapattı. Gezi Parkı nöbetçilerine İzmir, Ankara, Adana ve Eskişehir’den destek geldi” yazmaktadır. 1. sayfada, yanısıra ilgili, küçük, fotoğraflı başka haberler de yer almaktadır. İç sayfalarda devam eden haber söyleminin 10. ve 11. sayfalardaki başlığı, büyük ve koyu harflerle, “GEZİ; FAŞİZME DİRENİŞ PARKI!” şeklindedir. “Faşizme” sözcüğü kırmızı renkle yazılmıştır. Yan yana yer alan 2 alt başlıkta, “Polis, Taksim Gezi Parkı’nın yıkımına karşı çıkan ve 4 gündür nöbet tutan gruba biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etti. Gezi Parkı’ndan Taksim Meydanı’na, Harbiye’den Gümüşsuyu’nda polis saldırıya devam etti”¹ ve “Taksim Meydanı’nda oturma eylemi başlatan gruba polis yine müdahale etti. CHP ve BDP’li vekiller de hastaneye kaldırıldı. İstanbul Valisi komik bir açıklama yaptı ve ‘Taksim Meydanı’nda müdahale yok’ dedi” yazmaktadır. Haber girişi, “POLİS, Taksim Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmesini engellemek için 4 gündür nöbet tutan gruba dün sabah saat 05:00 sıralarında gaz bombası, biber gazı ve TOMA araçlarıyla müdahale etti.” şeklindedir.

¹ Muhtemelen; “...Gümüşsuyu’na...” yazılacaktır, hatayla “...Gümüşsuyu’ndan...” yazılmıştır. Özgün hâli korunmuştur.

AKP'nin uyguladığı faşizme direniş, Gezi Parkı'nın yıkımına karşı çıkılması, polisler Park'ta nöbet tutan gruba gaz bombası ve biber gazıyla müdahalesi ve ardından genişleyen - devam eden olaylarda her kesimden çok sayıda kişinin zarar görmesi, farklı görevlerde kişi ve kurumun tepkisi ve eylemin tüm Türkiye'ye yayılarak desteklenmesi; haber söyleminin başlıca temaları olarak görülmektedir.

Şematik yapının oluşumunda müdahale öncesine ilişkin bilgi verilmiş, müdahale ve sonrasında genişleyen kargaşa, şiddet ve zarar görenler açıklanmış, diğer yandan İdare Mahkemesi'nin yürütmeyi durdurma kararı aktararak, tepkiler ve resmi açıklamalara yer verilmiştir.

Mikro Yapı. Kullanılan cümleler, sözcükler, sözdizimi; Gezi Parkı'nın korunmasında simgeleşen “AKP faşizmine karşı direnişi” anlatmaktadır. “Faşizm” ve buna karşı “direniş” sözcükleri seçilmiş, bu faşizmin sorumlusu olarak “AKP” gösterilmiştir. “Faşizm” nitelmesini doğrular biçimde ilk müdahale ve sonrasında genişleyen olaylarda kullanılan şiddet ve her kesimden insanı kapsayan, çok sayıda kişinin gördüğü zarar anlatılmaktadır. Polisin “orantısız güç kullanımında sınır tanımadığı” yazılmıştır. Muhalefet milletvekilinden yapılan aktarmada da kullanıldığı gibi, sorumlu AKP iktidarı olarak görülmektedir. 1. sayfada “HASTANELER YARALI DOLDU” başlığındaki spotta da “AKP'nin polisleri...” nitelmesi kullanılmıştır. Gezi Parkı'nda 4 gündür bulunan grubun edimi; nöbet tutmak ve protesto nedenleri; Park'ın yıkımına karşı çıkmak olarak nitelenmiştir. “...Gezi Parkı'ndan Taksim Meydanı'na, Harbiye'den Gümüşsuyu'nda...” gibi tanımlamalarla, “haberleri takip eden gazeteciler, turistler, çocuklar dahil bütün vatandaşlar”ın, Taksim Metro'sunu kullananların da sıkılan biber gazından etkilendiğinin belirtilmesi gibi bilgilerle, olayın yaygınlığı aktarılmaktadır. İsimleri verilen şehirlerden “Gezi Parkı nöbetçileri”ne “destek” geldiğinin aktarılması, eyleme yönelik katılımın yurt genelinde olduğunu göstermektedir.

İçişleri Bakanı'nın olaylarla ilgili inceleme başlatıldığını söyleyen açıklamasının yanında İstanbul Valisi'nin Taksim Meydanı'nda müdahale olmadığını iddia ettiği yazılmış, Vali'nin açıklaması “komik” olarak nitelenmiştir.

Kaç gündür nöbet tutulduğu, müdahale saati, eylemin yayıldığı adresler, eyleme katılan-yaralanan-tepki gösteren kişilerin isimleri, tanınmış kişi ve kurumlardan yapılan aktarmalar ve fotoğraflar retorik unsurlar olarak dikkati çekmektedir.

1. ve 10-11. sayfalarda; sis bulutu içinde kalmış ya da sıkılan tazyikli sudan zarar gören insanları, gaz sıkılan polisleri, kanlar içindeki ve/ya sedyedeki yaralıları, TOMA gibi görünen bir araca tekme atan bir eylemciyi, Taksim Metro'sunda sıkılan biber gazından etkilenen vatandaşları gösteren çok sayıda fotoğraf yer almaktadır.

Zaman Gazetesi

Makro Yapı. Birinci sayfada koyu, büyük harflerle fotoğraf üstünde verilen başlık “MAHKEME, GEZİ PARKI’NDA YÜRÜTMİYİ DURDURDU”, fotoğrafın altındaki satır altları çizili spot ise “Gezi Parkı’nda ağaçların kesilmesine karşı çıkan eylemcilere güvenlik güçlerinin müdahalesi Taksim’i savaş alanına çevirdi. İstanbul 6. İdare Mahkemesi, Topçu Kışlası’yla ilgili yürütmeyi durdurma kararı verdi. Mahkemenin kararına rağmen eylemler gece de devam etti.” şeklindedir. Spotun “Gezi Parkı’nda ağaçların” kısmı kırmızıyla yazılmıştır. 6. ve 14. sayfalarda devam eden haber söyleminin, 6. sayfadaki büyük haberin başlığında, “TAKSİM, SAVAŞ ALANINA DÖNDÜ”, satırlarının altı çizili spotunda, “Taksim Gezi Parkı’nda ağaçların kesilmesine karşı başlayan direniş, eylemin dördüncü gününde çatışmaya dönüştü. Polisin sert müdahalesine göstericiler de karşılık verince olaylar Taksim’i savaş alanına çevirdi. Bölge esnafı ve tursitlerin de etkilendiği müdahalede BDP Milletvekili Sırrı Süreyya Önder de yaralandı.” yazmaktadır.

Haber girişi; “Taksim Gezi Parkı’nda ağaçların kesilmesine karşı başlayan eylemin dördüncü gününde güvenlik güçlerinin müdahalesiyle ortalık savaş alanına döndü.” gibidir.

Haber söyleminin başlıca temaları; Mahkeme’nin Gezi Parkı’nda yürütmeyi durdurması, Taksim’in savaş alanına dönmesi, eylemin Gezi Parkı’ndaki ağaçları koruma amacıyla başlaması, güvenlik güçlerinin ağaçları koruyanlara müdahale etmesi nedeniyle eylemcilerin de karşılık vermesi neticesinde olayların büyüyerek savaş niteliği kazanması, her kesimden her yaşta insanın zarar gördüğü ve resmi açıklamalardan yapılan aktarmayla; yayalaştırma projesinin yanlış anlaşılacak masum vatandaşların istismar edildiği’dir.

Şematik yapı; Gezi Parkı’nda ağaçları korumak üzere direnen eylemcilere müdahale eden polisler karşılık veren göstericiler arka planında, Taksim’in savaş alanına dönmesinin ayrıntıları ve sonuçları akışında gelişmektedir.

Mikro Yapı. Haber metninin bütününde; olaylar, adım adım, ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. 1. sayfa’da haberin başlığında ve spotun bir bölümünde Mahkeme’nin yürütmeyi durdurma kararı vurgulansa ve ilk sayfada haber metni içinde daha ayrıntılı olarak açıklansa da, iç sayfada tercih edilen başlık, Taksim’in savaş alanına döndüğü hakkında olmuştur. 1. sayfada spotun ilk cümlesi de böyle olmuştur: “Gezi Parkı’nda ağaçların kesilmesine karşı çıkan eylemcilere güvenlik güçlerinin müdahalesi Taksim’i savaş alanına çevirdi.” cümlesiyle, eylemin barışçıl niteliği anlatılmakta, böyle bir eyleme yapılan müdahalenin sonuçlarının ağır olduğu, ortamı “savaş alanı”na çevirdiği aktarılmaktadır. Göstericilerin yanısıra esnaf ve turistlerin de etkilendiği, milletvekili Sırrı Süreyya Önder’in yaralandığı, “Polisin sıkıığı biber gazından etkilenen kalp hastası yaşlı bir adam ile epilepsi hastası torunu

da zor anlar yaşadı. Annesinin kucağındaki bir bebek de biber gazından etkilenecek hastaneye götürüldü. Olaylarda başından yaralanan bir genç kıza ise polis yardım etti. Gazeteci Ahmet Şık'da başından yaralanarak hastaneye kaldırıldı. Eylemcilerden Murat Dağlı Özdemir tedavi olduğu Şişli Etfal Hastanesi'nden taburcu oldu.” gibi cümleler çok geniş bir kesimin zarar gördüğünü anlatmaktadır. İlk sayfada, “Eylemciler de polise şişe, taş ve sopalarla karşılık verdi” yazmasının yanında, iç sayfadaki spotta, “Polisin sert müdahalesine göstericiler de karşılık verince olaylar Taksim’i savaş alanına çevirdi.” gibi cümleler esas sorumlu olarak güvenlik güçlerini işaret etmektedir. Bununla beraber, “Gezi Parkı’nda gece sanatçı, politikacı ve eylemcilerin düzenledikleri etkinlikler sakin geçti” gibi bir cümlenin ardından gelen “Bir grup eylemcinin ise yer kaplama taşlarını kırarak polise atmak üzere biriktirmesi dikkat çekti. Grup, Taksim’de bulunan alt geçit inşaatı malzemelerinden ve çöp tenekelerinden de barikat kurdu” gibi cümleler, barışçıl niyetler taşıyan kişilerin yanında çatışmaya ve/ya kendini korumaya hazırlanan kişilerin olduğunu da aktarmaktadır.

Başlangıçta, ağaçların korunması için yapılan eylem için “direniş” sözcüğü kullanılmıştır.

Ana haber metninin önemli bir bölümü, İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş ve İstanbul Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın’ın ortak basın toplantısındaki açıklamalarına ilişkindir.

Yetkili ve bilinen kişilerin isimleri, semt ve cadde isimleri, eylemin gün sayısı, resmi açıklamalardan yapılan aktarmalar, bu açıklamalardaki yaralı ve gözaltındaki kişi sayıları ve “savaş alanı” nitelemesini doğrulayan fotoğraflar; retorik unsurlar olarak görülmektedir.

Çalışmada incelenen haber söyleminde, 1. ve 6. sayfalarda, “savaş alanı” nitelemesini doğrulayan büyükçe 2 fotoğraf yer almıştır. İlk sayfada, arka tarafta çok net seçilmeyen insanlar ve ateşlerin yanında gaz maskeli koşan bir eylemci, iç sayfada, sis bulutu içinde Taksim Meydanı’nda net olmayan biçimde güçlkle seçilen arkası dönük insanlar ve daha ön planda atılan gaz kapsülünü geri atmaya hazırlanan gaz maskeli bir eylemci görülmektedir.

Sonuç

Çalışmanın gösterdiği sonuç, Gezi Parkı’yla simgeleşen toplumsal hareketin Türk yazılı basınında birbirleriyle benzerlikler yanında farklılıklar da içeren bir yelpazede söylemler inşa edilerek haberleştirilmiştir.

Daha az sayıda olan birinci grup gazeteler, ilk sayfalarında olayın önemini yansıtmayacak biçimde, küçük bir yer ayırarak ; ikinci grup, olayın tüm ayrıntılarını içerecek biçimde gerçekliğe uygun olarak ancak protestoların iktidara karşı bir itiraza dönüştüğünü vurgulamadan; üçüncü grup, olayı ayrıntılarıyla, gerçekliğiyle resmederken, iktidara karşı bir

halk hareketi niteliğine dönüşmesini öne çıkararak; ve dördüncü grup gazeteler, söylemi iktidar tarafından kurarak haberleştirmiştir. Aynı anda iki grubun özelliklerini taşıyan gazeteler de bulunmaktadır. (Örneğin, habere az yer verip, böylece önemsizleştirip, olayları tam anlamıyla, tüm boyutlarıyla aktarmayıp, haberleştirmeyi iktidarı haklılaştıran bir söylemle yapan gazete aynı anda birinci ve dördüncü gruba girmektedir.)

Bu doğrultuda; Habertürk ve Sabah gazeteleri birinci grupta yer alırken dördüncü grubun özelliklerini de taşımaktadır. Star ve Yeni Şafak gazeteleri dördüncü grupta yer almaktadır. Yeni Şafak, tarafları yansıtmakla beraber, protestocuları haksız gösteren bir söylem seçmiştir. Aydınlık, Cumhuriyet ve Yurt gazeteleri üçüncü grupta yer almaktadır; olayı tüm boyutlarıyla aktardıkları gözlenmektedir. Güneş ve Hürriyet gazetelerinin haber söylemi ikinci grubun niteliklerini taşımaktadır. Güneş gazetesi, katılımın büyüdüğüne işaret etmekle beraber, eylemin çevrecilerin protestosu dışında iktidarın mevcut uygulamalarına karşı toplumsal bir itiraz olduğuna ilişkin açıklaması eksik görünmektedir. Milliyet gazetesi ikinci grubun özelliklerini taşımakla birlikte, değindiği hususlarla üçüncü grubun niteliklerini de paylaşmaktadır. Muhafız kanatta yer alan Sözcü gazetesi, olayların şiddet boyutunu ayrıntılı olarak aktarırken, polis uyguladığı orantısız gücü vurgulamış, öne çıkarmış, bununla beraber, Park direnişi ötesinde halkın olağanüstü nitelikler taşıyan geniş katılımı toplumsal itirazını yansıtmamıştır. Zaman gazetesi, olayı nesnel biçimde aktaran, tarafların görüşlerine yer veren bir yaklaşım içerisinde gözlenmekte, ancak, başlıklar, fotoğraflar ve haber söyleminin genelinde değerlendirildiğinde, dördüncü grubun özelliklerini de paylaşmaktadır.

Bu bağlamda, tüm gazeteler göz önüne alındığında; 31 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'nı koruyan direnişçilere polis sert müdahalesinin ardından genişleyen halk hareketinin; olayların büyüklüğü, vahametinin yansıtılması bakımından gazetelerin çoğunluğunda temsil edildiği, bununla beraber, toplumun sesinin duyulması, iktidarın uygulamalarına karşı güçlü itirazının anlaşılması bakımından değerlendirildiğinde ise Gezi'yle simgeleşen bu toplumsal hareketin "yeterince" iyi yansıtılmadığını söylemek mümkündür. İnceleme tarihi olarak 1 Haziran 2013 tarihinin seçilme nedeni, 31 Mayıs tarihinde gelişen olayların ve buna karşı oluşan protestoların olağanüstü boyutta, halkın her kesimini içerecek biçimde yurt sathına yayılması ve Park direnişinin ötesinde mevcut siyasal iktidarın o güne dek sürdürdüğü uygulamalarına karşı, toplumsal hareket niteliğinde bir itiraza dönüşmesidir. Demokratik toplumların sağlığı, huzuru ve devamlılığı için toplumsal sesin duyulması çok önemlidir. Bu denli geniş katılımı bir toplumsal itirazın yok sayılması, görmezden gelinmesi / doğru aktarılmaması / anlaşılmaması veya dikkate alınmaması

demokratik toplumun varlığı için tehlikeler barındırmaktadır. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde, 1 Haziran 2013 tarihinde Türk yazılı basınının, bir gün önce gerçekleşen olayları iktidar yanlısı ve muhalif kanada uzanan yelpazede farklı perspektiflerden aktardığı görülmekte, tam anlamıyla doğru okumak ve doğru aktarmak anlamında değerlendirildiğinde ise, “yeterince” iyi yansıtmadığı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Atak, K. (2013); Türkiye Ayakta: Toplumsal Hareket Teorileri Bağlamında İlk Sorular ve Düşünceler, Cilt II, Sayı 4, ss. 49-54, *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (AnalizTürkiye)*, Londra: Analiz Türkiye (<http://researchturkey.org/?p=3515&lang=tr>).
- Çetinkaya, Y. D. (2008); Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler, *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim* içinde, Derleyen: Y. D. Çetinkaya, İstanbul: İletişim.
- Çoban, B. (2008); Yeni Toplumsal Hareketlerin Eleştirisi, *Marmara İletişim Dergisi*, Sayı: 13, ss. 21-34.
<http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruid/article/viewFile/5000013306/5000013624> (Erişim 27.08.2014)
- Dirlik, A. (2008), Pasifik Perspektifinde Toplumsal Hareketler: Çağdaş Radikal Siyasetin Soyağacı Üzerine Düşünceler, *Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim* içinde, Derleyen: Y. D. Çetinkaya, İstanbul: İletişim.
- Evre, B. (2009); Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi. *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış* içinde, İ. Parlak (ed.), Konya: Çizgi.
- Özer, Ö. (2011); *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri*, Konya – İstanbul: Literatürk.
- van Dijk, T. A. (1988a); *News As Discourse*, Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- van Dijk, T. A. (1988b); *News Analysis Case Studies of International and National News In The Press*, Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- van Dijk, T. A. (2005); Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, *Medya, İktidar ve İdeoloji* içinde. Derleyen ve Çeviren: M. Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat. Üçüncü basım.
- van Dijk, T. A. (2007); Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. (Çeviren: Ü. Atabek.) *Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik Göstergelimi ve Söylem Çözümleme Yöntemleri* içinde. Derleyenler: G. Şendur Atabek-Ü. Atabek, Ankara: Siyasal.